BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİN!

kitle

YIL: 13 KASIM 1986 SAYI: 301

Ara Seçimlerden Sonra Durum

Ahmet KAÇMAZ

28 Eylül 1986 ara seçimleri ile bir hayli kızışan legal siyaset sahnesindeki hareketlenme seçimler sonrasında da durulma eğilimi göstermiyor. Çünkü seçim sonuçları burjuvaziye bile siyasette "istikrarlı" bir gelecek vadetmiyor.

Seçim sonuçlarının demokrasi mücadelesi açısından en önemli yanı, 12 Eylül darbesinin ve onu gerçekleştiren zorbaların halk tarafından bir kez daha *red* ve *mahkum* edilmiş olmasıdır. Bu seçimlerde seçmen Evren Cuntası'nın sınırlarını çizdiği, seçim değil bir tür "atama" olan 6 Kasım 1983 genel seçimlerini ve o seçimler sonucu oluşan sözde parlamentoyu düpedüz reddetti. Böylece 6 Kasım seçimlerinin sahteliği ve mevcut parlamentonun burjuva hukuku açısından dahi gayrımeşruluğu bir kere daha ispatlandı.

Aslında "6 Kasım parlamentosu"nun meşru olmadığı, —ortalama kamuoyunun nazarında— daha 25 Mart 1984 mahalli seçimleri ile kanıtlanmıştı. Ancak o seçimlerde Cunta'nın has ve icazetli "6 Kasım partileri" henüz mevcuttular ve oyların yaklaşık %60'ını elde etmişlerdi. Bu nedenle de 6 Kasım 1983 seçimlerine ve onun sonucu oluşan parlamentoya itiraz eden burjuva muhalefet çevreleri, 25 Mart 1984 seçimleri sonucu "muhalefetin parlamento dışında teşekkül ettiği" gerekçesini ileri sürüyorlardı.

Oysa son ara seçimler artık muhalefetin değil, legal siyasetin dahi parlamento dışına düştüğünü kanıtladı. 6 Kasım'ın üç partisinden ikisi çoktan tarihin çöplüğünü boylamıştı ve seçimlerde bunlardan sadece birisi, ANAP vardı. O da oyların üçte birini dahi toplayamadı. Kaldı ki, ANAP bile başlangıçta Cunta'nın hesabında yoktu. Cunta hesabını sadece iki partiye, kendi eliyle kurdurduğu MDP'ye ve HP'ye göre yapmıştı. Ne ki, ABD'nin dayatmasıyla, bir bakıma zoraki icazet almayı beceren Özal, özellikle bu sebepten ötürü aradan fırlayıvermiş ve parlamentoda çoğunluğu ele geçirmişti. ANAP'ın bu "başarısı"nın 6 Kasım seçimlerinde "seçmenin Cunta'ya tepkisi" olarak yorumlanmasının nedeni de buydu. Bu nokta da gözönünde tutulursa mevcut parlamentonun tümüyle gayrımeşru olduğu, legal siyasetin, Evren ve hempalarının Türkiye'ye biçtikleri perspektifin tamamen dışına kaydığı açıkça ortaya çıkar.

Böyle olması rejimin iplerinin askerlerin elinden çıkmakta ve yönetimin "sivilleşmekte" olduğu anlamına mı gelir?

Evren ve hempalarının gitgide daha tecrit oldukları besbellidir. Ama bu tecritin rejimin askerlerin kontrolünden çıkmakta olduğu anlamına gelmediği de besbellidir. Bir azınlık partisi de olsa ANAP hükümettedir ve Özal, Evren'le olan zımni anlaşmasına elifi elifine uymaktadır. Her vesilede Özal'ın boynunu bükerek, —kölece bir teslimiyetle karışık, kendini olumsuzluklardan tenzih etme kurnazlığıyla— elinin Çankaya'ya mahkum olduğunu açık açık "ihsas" ettirmesi bundandır. Bu yüzdendir ki, en azından yeni bir genel seçim olana kadar Türkiye'de askerlerin borusu ötmeye devam edecektir.

Yeni bir genel seçim askerlerin rejim üzerindeki kontrolünde ne gibi bir değişikliğe yol açabilir?

Erken seçime gidilmediği takdirde —ki şimdilik bunun emareleri ağır bastırmıyor— genel seçimlere daha iki yıl var. Herşey bu dönemde Türkiye'nin nasıl bir yol izleyeceğine, özellikle demokratik hak ve özgürlükler uğruna verilmekte olan mücadelenin göstereceği gelişme çizgisine bağlı. Bu nedenle kehanette bulunmaktansa mücadeleyi yükseltmek için kolları iyice sıvamak ve şartları azami ölçüde değerlendirmek en doğrusudur.

Yazımızın başlangıcında da değindik, seçimler sonrasında meydana çıkan siyasi tablo, en sevdiği şiarı "siyasette istikrar", Türkçeye çevirirsek *"dikensiz gül bahçesinde azami talan"* olan burjuvazi açısından pek hoşnutluk verici değil. Egemen sınıf ve zümreler, oyların 2/3'ünden fazlasının "sağ"da toplanması karşısında ağızları kulaklarına varsa da, "sağın bölünmüşlüğü"nden bir hayli şikayetçiler ve her geçen gün daha da sertleşme eğilimi gösteren Demirel-Özal çekişmesini endişe ile izliyorlar. Bu çekişme sürdüğü sürece ne seçimlere kadar geçecek sürede, ne de seçimlerden sonra "siyasette istikrar"a kavuşulamayacağı düşüncesi burjuvaziyi de bir çıkış yolu bulmak için çeşitli davranışlara ve girişimlere zorluyor. Bu nedenle hem egemen güçlerin hesaplarını önceden bilip ona göre

davranabilmek, hem de demokratik hak ve özgürlükler uğruna vermekte olduğumuz mücadeleyi azami ölçüde yığınsallaştırabilmek için 28 Eylül seçimlerinin sonuçlarını ve önümüzdeki siyasi perspektifi iyi değerlendirmek gerekiyor. Bunun için de ilk adım olarak ara seçimlerde partilerin aldıkları sonuçları kısaca analiz etmekte yarar var.

ÖZAL HEZİMETE UĞRADI

Çoğu çevreye ve kişiye göre 28 Eylül 1986 seçimlerinin en büyük mağlubu Özal ve partisi. Gerçekten de, 3 yıl bile dolmadan, "iktidar" partisinin bir ara seçimde oylarının 1/4'ünden fazlasını kaybetmesi seçim hezimeti sayılır. Üstelik hükümette olmanın avantajlarını nasıl pervasızca istismar ettiği gözönünde tutulursa ANAP'ın seçim yenilgisi daha da kesinlik kazanır. Ancak ANAP'ın oy kaybını, pek çoklarının yaptığı gibi abartıp, bu partinin sonunun yaklaştığı, bir genel seçimde Özal'ın siyaset sahnesinden silinip gideceği şeklinde yorumlamak, hem emperyalizmin ve onun işbirlikçisi yerli egemen güçlerin çıkarları kapsamında Özal'ın işlevini yeterince kavramamak anlamına gelir, hem de siyasi arenadaki demokrasi düşmanlarının bu en azılısını hafife almak olur.

Bir kere ANAP ağır seçim yenilgisine rağmen hâlâ daha "birinci parti"dir. Hem de kendisine en yakın partiden %9 civarında daha fazla oy toplayarak. Oysa hatırlanacaktır, seçim dönemi başlamadan önce yapılan anketlerde ANAP çoğu zaman SHP'nin arkasında kalıyordu. Seçim dönemi boyunca yürüttüğü eşitsiz propaganda sayesinde anketlerde yeniden birinci sıraya yükselen Özal ve ekibi, bu konumlarını seçim sonuçlarıyla da tescil etmeyi becerdiler. Bu amaca erişmek için Özal'ın Ecevitlere yeşil ışık yaktığı doğrudur ama, SHP ile DSP'nin oylarının toplamı dahi —ki bu kadarını Özal da beklemiyordu— ANAP'ın oylarının altında kalmaktadır. Oysa seçim dönemi öncesinin anketlerindeki durum seçimlerde de gerçekleşseydi ve ANAP ikinci sıraya düşseydi, —yani iktidar partisi seçmen oyuyla *muhalefete* düşürülseydi— Özal için erken seçime gitmek mukadder olurdu ve böyle bir seçimde de büyük ihtimalle tepetaklak olur giderdi. Bu nedenle Özal'ın —kullandığı metodlarla Makyavelizmin daniskasını yapmış olsa da— seçimlerden "birinci parti" olarak çıkması, kendisi açısından başarıdır.

İkincisi, Özal bu seçimlerde büyük burjuvazinin önde gelen kodamanlarının desteğini almayı becerdi. Bunda onun becerisinden çok tekelci burjuvazinin demokrasiye karşı düşmanca tutumu belirleyici rol oynadı. Süleyman Demirel'in Evren'e karşı tutumu, başından beri burjuvazinin ağırlıklı bölümünü rahatsız ediyordu. Çünkü askeriyenin, gerektiğinde, yâni büyük burjuvazinin çıkarlarını zedeleyebilecek toplumsal gelişme emareleri belirdiğinde duruma *"müdahale"* edebilecek konumda olmasından ve bu konumunu korumasından yanaydılar. Demirel'le Evren'i uzlaştırmak için, ama esasında Demirel'in Evren'e teslim olmasını sağlamak için var güçlerini seferber etmiş olmalarının nedeni bu idi. Ama Demirel "Nuh demiş, peygamber dememiş"ti. Demirel'in inadını boşa çıkarmak ve onun "kitle desteğini" ayağının altından kaydırmak için başvurulan "Mehmet Yazar'ı DYP'ye genel başkan yapmak operasyonu" sökmeyince, daha sonra aynı Yazar'ın MDP'nin terekesiyle HDP'yi kurup Demirel'in önünü kesme girişimi de fiyaskoyla bitince, çıkarları açısından Demirel'den daha "realist" olan finans kapital kodamanları —en azından bunların ağırlıklı bölümü— çareyi yeniden Özal'a "teveccüh" etmekte bulmuşlardı. Koç vb.'lerin seçimler öncesinde yaptıkları beyanlar bir yana, özel sektör zamlarının seçimler sonrasına ertelenmesi, Özal'ın büyük burjuvaziden aldığı desteğin açık kanıtıdır. Seçimlerde tekelci çevrelerin, onların kontrolündeki iletişim araçlarının nasıl bir etkinliğe sahip oldukları gözönünde tutulursa Özal'ın bu konudaki avantajı daha iyi anlaşılır.

Üçüncüsü, Özal'ın ekonomideki bunca başarısızlığına, "kompetan"ı olduğu söylenen bu alanda ne vaad ettiyse bir tekini bile gerçekleştirememiş olmasına rağmen, "alternatifsiz" olduğu yolundaki iddiaların mesnetsiz olduğu hâlâ daha anlaşılabilmiş değildir. Bunun başta gelen nedeni, ANAP'ın seçimlerdeki rakiplerinin gerçekten Özal'ınkinden başka bir ekonomik alternatif getirmekteki aczleridir. Demirel'in zaten Özal'ınkinden farklı ekonomik alternatifi yoktur ve gerek dünya görüşü, gerekse "Batıcı" politikası icabı olamaz da. Zaten Demirel'in itirazı uygulanan ekonomik politikaya değil, somut uygulamalara, kendi deyişiyle "devletin iyi idare edilmediğine"dir. SHP ise nasıl bir ekonomi politikası izleyeceğini kendisi dahi bilmemektedir. Özal'ın izlediği politikaya itiraz etmek yetmemektedir; çünkü hem yığınlar, hem de burjuvazi somut ekonomik program ve tedbirler görmek istemektedirler. Bu durumda yuvarlak sözler, "sosyal adalet, kalkınma, kaynakları verimli bir tarzda kullanmak" vb. soyut kavramlar temenni olmaktan ileri gitmemekte ve özellikle burjuvazi içinde Özal alternatifine bir süre daha zaman tanımak görüşü yeniden taraftar kazanmaktadır.

ANAP'ın lehine olabilecek bir diğer faktör ise ara seçimlerde ANAP, SHP, DYP, DSP ve RP dışında kalan küçük partilere verilen oyların bir genel seçimde ne olacağıdır. Bu partilerin toplam oyu %7,2'yi bulmuştur. Ara seçimlerde iktidarın değişmesi sözkonusu olmadığı için seçmenlerin hemen tamamının kendilerine en yakın buldukları partiye oy verdikleri varsayılabilir. Oysa genel seçimin amacı kimin hükümet kuracağının belirlenmesidir. Yüzde 10 barajı sürdükçe, ara seçimlerde kendilerine en yakın gördükleri küçük partilere oy verenlerin bir genel seçimde oylarını heder etmemek saikiyle davranmaları kaçınılmazdır. Ve küçük partilerin nitelikleri gözönünde tutulursa ara seçimlerde onlara verilen oyların ağırlıklı bölümünün bir genel seçimde ANAP'a gitmesi ihtimalinin büyük olduğu görülür. Bu oylar bir araya geldiklerinde belki %5'i aşmazlar ama ANAP'ın seçim kanununda yaptığı değişikliklerin de, zaten böylesi marjinal oyların parlamentoya çok daha büyük oranlarda yansıtılmasını amaçladığı unutul-

mamalıdır.

Yeri gelmişken hemen ekleyelim ki ara seçim yapılan illerde tüm milletvekillikleri için seçim yapılmış olsaydı zikrettiğimiz seçim kanunu değişikliği hesaba katılmadan dahi bu illerin toplamındaki 50 sandalyenin dağılımı şöyle olacaktı: ANAP - 25, DYP - 15, SHP - 10. Bunun açık anlamı şudur: Ara seçimlerdeki oy yüzdesini ve birinci parti olma durumunu koruduğu takdirde ANAP'ın TBMM'de mutlak çoğunluğu ele geçireceği kesindir.

SEÇİMLERİN 1 NO'LU KAYIPLISI SHP'DİR

Ara seçimlerde en büyük darbeyi yiyen partinin SHP olduğu kuşku götürmez. Her ne kadar ANAP sayı ve oran olarak en çok oy kaybına uğrayan parti olduysa da bu beklenmeyen bir sonuç değildi. Kendisiyle ilgili değerlendirmelerde saydığımız bazı faktörler olmasaydı ANAP'ın çok daha ağır bir hezimete uğraması işten bile değildi. Bu nedenle Özal aldığı bu sonuca dahi ne kadar şükretse —ki zaten böyle yapıyor— azdır.

SHP için ise durum tamamen tersine. SODEP-HP birleşmesinden sonra yapılan anketlerde hemen daima birinci sırayı alan, anketörler arasındaki desteği %35'lerin üzerine çıkan, bir genel seçimde birinci parti durumuna geleceğine neredeyse muhakkak gözüyle bakılan SHP bütün tahminleri altüst ederek SODEP'in 25 Mart 1984 ara seçimlerinde eriştiği yüzdeyi dahi tutturamadı, oyların 1/4'ünü dahi toplayamadı. Gerçi seçim döneminde yapılan anketlerde artık SHP ikinci sırada yer almaya başlamıştı ve anketör desteği seçimlere yaklaşıldıkça eksilen bir eğilim izliyordu ama, solda addettiği için sosyal demokrasiye dahi tahammülü olmayan, azılı antikomünist demokrasi düşmanları bile —örneğin Tercüman gazetesi çevresi— SHP' nin bu kadar az oy alacağına, dahası DYP'nin de altına düşeceğine ihtimal vermiyorlardı. Bu nedenle seçimlerin en farklı mağlubunun SHP olduğunu söylemek hiç de haksızlık olmaz.

Bu sonucu, DSP'nin sosyal demokrat oyları böldüğü gerekçesine bağlamak pek inandırıcı olmaz. Gerçi bu faktörün de SHP oylarına etkisi olmuştur ama unutmayalım ki seçim dönemi öncesinde SHP'nin birinci sırada çıktığı anketlerde, resmen kurulduğu tarihten itibaren DSP'ye de yer verilmekteydi. Ve buna rağmen SHP birinci sırayı alabiliyordu.

SHP'nin beklenenin çok altında oy almasının çeşitli nedenleri var. Bunların belli başlılarından birisi, SHP'nin kendisini seçime katılan diğer partilerden ayırt edecek bir hüviyet içinde olmayışı oldu. Ortalama seçmen için İnönü'lü SHP demek, eski CHP'nin günümüzdeki versiyonu demek. Ecevit'in DSP'si için de aynı gerçek varit. İki partinin topladıkları oylar üst üste konulduğunda ortaya çıkan oran %31,4. Bu da CHP'nin geleneksel ve donmuş %30'luk oy yüzdesinin biraz üzerinde. Üstelik unutmayalım ki CHP'nin ne olduğunu bile bilmekten uzaklaşan milyonlarca genç seçmen giriyor devreye. Nesilden nesile ailevi etkilenmenin de giderek zayıfladığı düşünülürse sırf CHP'nin varisi olmak özelliğiyle %30'un üzerinde oy toplamak bir bakıma başarı sayılır.

Bu iki sosyal demokrat partinin *sırf* CHP'nin devamı olmaları nedeniyle topladıkları oy aslında %30'un da bir hayli altındadır. Çünkü sosyal demokrasiden daha solda olanlar —örgüt olarak veya kişisel— hemen tümüyle SHP'yi oylarıyla desteklemişlerdir. 1979 Kısmî Senato Seçimleri'nde CHP'nin solunda kalan partilerin oyların yaklaşık %5'ini topladıkları, üstelik o seçimlerde bazı sol siyasetlerin boykot çağrısında bulundukları gözönünde tutulursa SHP'nin oylarının gerçekte %20'nin bile altında kaldığı ortaya çıkar.

Kuşkusuz SHP benimsediği politik çizgi ve demokrasi mücadelesindeki yeri açısından seçime katılan muhafazakâr nitelikli partilerden farklı bir partidir. Ne ki SHP seçim dönemi boyunca ötekilerle arasındaki bu farkı seçmene göstermekte son derece aciz kalmıştır. Seçim dönemi öncesi anketlerinde ANAP'ın devamlı kaybetmesini ve kendisinin yükselen bir çizgi izlemesini mekanik tarzda yorumlayıp ANAP'tan illallah diyen seçmenin kendisini destekleyeceğini sanmıştır. Yani tek cümleyle kendi seçim başarısını ANAP'ın başarısızlığına bağlamıştır. Bu nedenle de seçim kampanyasında SHP'liler hemen münhasıran ANAP'ı dillerine dolamışlar, T. Özal'a veryansın ederek "Özalzede"lerin oylarını toplayacaklarını sanmışlardır. Ne ki bu "taktik"in SHP'nin oy toplamasına hemen hiç katkısı olmamıştır. Çünkü hemen herkes —ailelerin %10'unu oluşturan ve çoğunluğuyla son 6 yıl içinde semirmiş haramzade bir azınlık dışında hemen herkes— Özal'ın ne olduğunu, açlığı, fukaralaşmayı, düşkünlüğü, horlanmayı ve baskıyı etinde kemiğinde yaşayarak iyi kötü öğrenmişti, ANAP'tan hiç de memnun değildi. Bu nedenle seçmene Özal'ın ve partisinin kötülüklerini anlatmak "malumu ilam"dan başka bir anlama gelmezdi. Ve bu kadarının SHP'nin oy toplamasına yetmeyeceği belliydi.

Bu noktada SHP için önemli olan memleketi Özal'ın kötülüklerinden kurtarmak için somut olarak yapılması gerekenleri savunmaktı, bu doğrultuda bir politika izleyerek kendisiyle, Özal'dan şikâyetçi olan diğer partiler arasındaki farkı ortaya koymaktı. Ama SHP'nin hiç yapmadığı da bu oldu.

Somutlayacak olursak SHP, bugün çalışan yığınlar için hemen tümüyle askıda olan demokratik hak ve özgürlükleri, —ister yığınların içinde bulundukları ruh haline cevap vermek için, isterse toplumdaki diğer demokrasi güçlerinin baskısıyla olsun— kağıt üzerinde de olsa savunuyor, bu hakların yeniden geçerli kılınacağını, en azından vaad ediyor. Ancak bu kadarının yetmediğini SHP'liler bir türlü kavrayamıyorlar. Bu nedenle de demokratik hak ve özgürlükler uğruna mücadelenin yığınlara maledilmesi için gerekli çabaları göstermekten uzak duruyorlar. Böyle olunca da sıradan seçmen başındaki en büyük belâ olarak gördüğü işsizliğe ve hayat pahalılığına karşı çıkabilmesi, "iş ve ekmek" sahibi olabilmesi için *hür* olması gerektiğini, hür olmak için ise bu uğurda canını dişine takıp sokaklara dökülmek zorunda olduğunu göremiyor, kavrayamıyor. Görse, bir ölçüde

kavrasa dahi "sahipsiz" kalacağı zehabıyla suskun kalmayı yeğliyor. Kısacası ortalama seçmen için kuru demokrasi vaadleri fazla birşey ifade etmiyor. Dahası "iş ve ekmek"e kavuşmak için "hür" olması gerektiğini, diyelim en azından sezmesi de yetmiyor. Hürriyet —yani demokratik hak ve özgürlükler— uğruna mücadeleye koyulabilmek için güveneceği, davayı kucaklayabilecek, yığınları etrafında toplamaya yetenekli bir merci, bir örgüt arıyor. İşte SHP'nin de en eksik, hatta hiç olmayan yanı da bu olduğundan demokrasinin sadece kağıt üzerinde savunulması yığınların desteğini almaya yetmiyor.

Dahası SHP demokratik hak ve özgürlükleri kağıt üzerinde savunurken bile son derece niyetsiz ve beceriksizdi. Özal'a sırt çeviren seçmenlerin otomatikman kendilerine meyledeceği rehavetindeki SHP'liler, demokratik hak ve özgürlüklerin kağıt üzerinde savunulduğu seçim bildirgelerini, seçim döneminin hemen başlangıcında değil, on ikiye beş kala belirlediler. Bu lagarlık yetmezmiş gibi eşi görülmedik bir laçkalıkla bildirgenin basımını ve teşkilata yollanmasını seçim gününe dahi yetiştiremediler. Çalışan yığınlar için günümüzde en yakıcı ihtiyaç olan demokratik hak ve özgürlüklerin savunulmasını böylesine *angarya* gibi ele alan SHP, demokrasi konusunda ortalama seçmenin gözünde öteki partilerden belirgin şekilde farklı bir parti gibi algılanmayınca, kararını seçim günü veren seçmen için SHP'in pek bir cazibesi kalmadı. Buna, SHP'in seçim kampanyası boyunca âdet yerini bulsun tavrında düzenlediği toplantılardaki cansızlık, atmosfer eksikliği ve amatörlükten kaynaklanan becerisizlikler de eklenince, aynı seçmen için en son düşünülecek partinin SHP olması normaldi.

Sonuçta SHP'nin seçimlerde esas tema olarak Özal'a çatmayı işlemesi ve bunu Özal'dan vazgeçecek seçmenin kendisine yöneleceğinden emin bir havayla yapması, bu işin ustalarının da katıldığı bir seçimde hiç de bekleneni vermediği gibi tersine SHP'nin beklenenden de az oy almasına yol açtı.

DEMİREL'İN BEKLENMEDİK "BAŞARI"SI

Hemen herkes ara seçimlerin tek galibinin S. Demirel olduğu konusunda hemfikir. Ağır başlı olduğu âdeta efsaneleştirilmiş (oysa sola karşı düşmanlıkta bizim boyalı basını bile aratan) bir *Le Monde* bile seçim sonuçlarını "Bay Demirel'in Muhteşem Dönüşü" başlığıyla verdi. Gerçekten de DYP'nin oy yüzdesi seçim öncesi tüm anket sonuçlarını ve tahminleri aşarak %23,6'yı buldu.

Türkiye'de uzun yıllar boyu başbakanlık yapmış, Türkiye burjuvazisinin palazlanmasına belki de herkesten fazla hizmet etmiş, hemen her seçimde oyların yarısına yakınını toplamaya alışık bir parti liderinin bu ara seçimde oyların 1/4'inin dahi altında kalan bir seviye tutturması başarı sayılır mı?

Bu soruya cevap vermeden önce Demirel'in ve DYP'nin sınıf niteliğine ve sosyal konumuna kısaca göz atmakta yarar var.

DYP'nin, DP-AP çizgisinin günümüzdeki temsilcisi olduğunda hemen herkes hemfikir. Gerek dünya görüşü, gerek politikası ve gerekse Demirel başta olmak üzere kadroları gözönünde tutulduğunda aksini iddia etmek zaten imkânsız. DP-AP çizgisi nasıl ki bir tür muhafazakâr burjuva siyasetini temsil ediyor idiyse DYP de öyle. Ancak sınıf desteği bakımından DP-AP çizgisi ile DYP arasında önemli bir *nüans* var. DP-AP burjuvazinin, ama özellikle tekelci burjuvazinin *has* ve hemen daima *tek* siyaseti olmuştu. Oysa şimdi durum farklı. Türkiye finans kapitalinin ağırlıklı bölümü —özellikle 12 Eylül darbesinden sonraki yağma döneminde, bir işadamının da yakındığı gibi "deveyi hamuduyla yutacak" mertebede yükünü tutturanlar— ANAP'la ilgili bölümde gördüğümüz gibi Özal'ı desteklemeyi tercih ediyorlar. Bu olguda Demirel'in Evren ve şürekâsıyla uzlaşmamaktaki inatçı tutumu ve bunun türevi olarak ordunun müdahaleci geleneğini reddeden, askeriyenin sivil yönetimin denetimi altında olmasını savunan görüşleri kadar, aynı Demirel'in ABD'yi, kendisi gibi bir Amerikancıdan beklenmeyecek ölçüde uluorta eleştiren sözlerinin de etkisi var.

DP-AP ile kıyaslandığında büyük burjuvazinin desteğinden bir hayli yoksun olan DYP bu konumuyla işbirlikçi burjuvazinin partisi değil mi?

DYP, hiç tereddütsüz muhafazakâr bir burjuva partisidir, öncelikle de emperyalizme bağımlı finans kapital zümresinin çıkarlarının temsilcisidir. Bu zümrenin seçimler öncesinde ağırlıklı olarak ANAP'ı desteklemiş olması bu gerçeği değiştirmez. ANAP'ın desteklenmesindeki başlıca saiklerden birisinin de, "sağda oyların eşit düzeylerde bölünmesi sonucu SHP'nin birinci parti olarak aradan fırlayabileceği" korkusu olduğu unutulmamalıdır. İşte bu şartlarda, yani tekelci burjuvazinin çıkarlarını kollayan bir politika izlediği halde ondan yeterince destek görmeden %25 civarında oy toplayabilmek Demirel için başarı sayılır.

Üstelik Demirel'in, çalışan kitlenin en hayati ihtiyacı olan demokratik hak ve özgürlükleri hemen hiç savunmadan seçmenin oyunu alabilmiş olması bu "başarı"yı daha da "ilginç" kılıyor. Gerçi seçim kampanyası boyunca Demirel hürriyet ve demokrasi kelimelerini ağzından düşürmedi ama bunlardan *somut* olarak neyi kastettiğini de hiç dile getirmedi. Getiremezdi de. Çünkü kendisinin ve çevresinin defalarca teyid ettikleri gibi Cunta anayasasının, çalışan insanlar için demokrasiyi ortadan kaldıran "temel hak ve özgürlükler" bölümü onlar için biçilmiş kaftan. Üstelik hem büyük burjuvazinin —ki Demirel'in kendisi de bu zümrenin en has mensuplarından birisidir— çıkarlarını kollayıp, hem de demokrat olmak, hele hele işçi haklarını, çalışan insanların örgütlenme ve her imkândan yararlanarak görüş bildirme vb. özgürlüklerini savunmak olacak şey değildir. Nitekim de olmadı.

Demirel'in seçimlerdeki bir başka handikapı da Özal'ın ekonomi politikasına alternatif öne sürememiş olmasıydı. Bu nedenle Özal, Demirel'in de kendisininkinden farklı bir politika izlemesinin imkânsız olduğunu ima ederek, bütün tökezlemelerine rağmen ekonomide alternatifsiz olduğu iddiasını gerine

gerine sürdürmeye cesaret edebiliyordu. Gerçekten de Demirel "tecrübeli" kişiliği dışında burjuvaziye ekonomide alternatif sunamıyordu. Bu da doğaldı. Çünkü tekelci burjuvazinin çıkarları Özal'dan da Demirel'den de bağımsız olan tek bir alternatifi, IMF alternatifini dayatıyor. Zaten Demirel'in de ilk adımı kendisi tarafından atılan bu alternatife bir itirazı yok. Tekelci kodamanların seçimler öncesinde Özal'a destek olmalarının bir nedeni de buydu.

Öyleyse Demirel'in başarısının sırrı nerede?

Demirel'in "başarı"sının sırrı bir ölçüde mağdur konumunda —halkımız mağdurlara genellikle acır— ama daha çok Özal'a veryansın etmede ötekileri bastıran "belâgat"inde.

SHP'yle ilgili bölümde de belirttik, bu seçimlerde herkes ANAP'a veryansın etti. Bu doğruydu da. Çünkü ANAP, değil veryansın edilmeyi, defterinin hepten dürülmesini bile fazlasıyla hak etmişti. Ancak iktidarın nimetlerini alabildiğine suistimal etmekten, tekelci kodamanların desteğine kadar çeşitli avantajlara sahip ANAP, kendisini yerenler, derli toplu bir alternatif somutlayamayınca yine de birinci parti olarak kalabildi. Ve bu arada Özal'a çatmayı en ustalıklı şekilde beceren, "tecrübeli devlet adamı" Demirel "muhalefet" partileri arasında parsayı toplamayı başardı.

ECEVİT'İN SEÇİMLERDEKİ İŞLEVİ

Gerek kendisinden daha solda olanlara karşı takındığı küstah ve düşmanca tutum, gerekse sosyal demokrat hareket içinde gördüğü bölücü işlev gibi demokrasi mücadelesi açısından son derece olumsuz politikasına rağmen Ecevit'in %8,5 oy alması bir anlamda başarıdır. Tabii bir zamanlar %40'lara varan oylarıyla "Türkiye'nin yegâne umudu" mertebesine çıkarılmış bir kimse için %10 oy barajlı seçim kanununun varlığında %8,5 oyun ne kadar anlamı varsa, bu da o kadar "başarı"dır.

Ecevit, seçim kampanyası boyunca, belki de Özal'a çattığından daha fazla SHP'yi yerin dibine batırmaya vakit ayırdı. SHP'nin birlikçi tutumuna karşı ısrarlı bir şekilde DSP'nin ayrı ve farklı bir parti olduğunu vurguladı. Aradaki ayrımı göstermek için de dünya görüşü, politika, program hedefleri vb. esas noktalarda kendisinin SHP'den ne gibi farklılıkları olduğunu ortaya koyacak yerde, mahalle dedikodusu üslubuyla SHP'yi karalamaya çalıştı. Hem sosyal demokrasi içindeki bölücü işlevi nedeniyle, ama daha çok SHP'nin "aşırı solcuların" karargâhı haline geldiği yolundaki bitmez tükenmez ihbarlarıyla, sol düşmanı azılı antikomünistlerin, bu arada bilhassa Tercüman ekibinin takdir ve şükranlarını kazandı.

Ecevit'in ihbarlarının SHP'nin oylarına tesir edip etmediğini. ettiyse ne kadar ettiğini kestirmek mümkün değil. Zaten bunun fazla bir önemi de yok. Bu noktanın önemi, sosyal demokrasinin "ahlâki motifler" üzerinde şekillendiği iddiasıyla ortaya çıkanların, (Ecevit'in en mutemet adamlarından sayılan DSP Genel Sekreteri —belki de bu partinin "teorisyeni"— Haluk Özdalga'nın, "Sosyal Demokrasi ve Bilimsel Sosyalizm" yazı dizimizde de eleştirilen tezidir bu) kendilerine rakip olarak gördüklerini zayıf düşürmek için, *dürüstlük* gibi en genel bir ahlâk kategorisini nasıl ayaklar altına aldıklarının ibret verici örneği olmasındadır.

İhbarcılığın oy dağılımını ne türlü etkilediğini kestirmek belki mümkün değil ama, Ecevit'in, burjuvazinin ve Özal'ın kendisine bağladığı umutları pek de boşa çıkarmayıp sosyal demokrasinin oylarını bir ölçüde böldüğü bir gerçek. Bu sonuçta, SHP bölümünde değindiğimiz gibi, SHP'nin silik ve kişiliksiz seçim kampanyasının yanı sıra, birlikçi olmak uğruna, SHP'lilerin işlediği "DSP de, Ecevit de bizdendir" temasının payı var. Evet birlikçi olmak doğrudur ama, birliği bozanları da teşhir ve mahkum etmek şarttır. Oysa SHP'liler Ecevit'in saldırıları karşısında suskun kalmayı, onun karalamalarına cevap vermemeyi, seçmenin —birlikçi bir tavır olarak değerlendirip— oyunu SHP'ye vermesine yarayacak bir taktik sandılar. Kuvvetli ihtimalle bu taktik çoğu durumda tersine etki gösterdi ve seçim kürsüsüne daha iyi yakışan Ecevit, karizmasının da sağladığı avantajla, "madem ki o da bizden, ne diye oyumuzu ona vermeyelim?" diyenlerin de oyunu topladı.

Ecevit'in kendisi %8,5 oyu "başarı" olarak yorumluyor. Bunu derken de örgütsüzlükten mali imkânsızlıklara kadar pekçok olumsuz faktöre rağmen bu sonucun "başarı" olduğunu söylüyor. Ne ki bu olumsuzluklar bu seçimlere mahsus, geçici olgular değil. Kendisinin de bir seferinde itiraf ettiği gibi DSP yeni kurulmadı. Resmen tescilini geç yapmış olsa bile handiyse 3 yıldır çalışıyor. Bu kadar zamanda örgütlenemeyen ve mali imkânlarını seferber edemeyen bir sosyal demokrat partinin ileride bu eksikliklerini gidereceğinin garantisi ne olabilir? Hem de öyle bir parti ki orada herşey kaprisli bir kişinin iki dudağına bağlı! Ecevit'in küstürdükleriyle bir kaç parti daha kurulabileceğini söyleyenler pek de haksız sayılmazlar.

REFAH PARTİSİ VE DİĞERLERİ

İslamcı akımın günümüzdeki temsilcisi 25 Mart 1984 seçimlerinde topladığı %3,5 oyu bu seçimlerde %5,6'ya çıkardı. 12 Eylül öncesindeki dönemde yaklaşık %10 oy potansiyeli olan bu akımın günümüzde de aynı potansiyeli korumaması için sebep yok. Ancak ANAP'ın yapısının, eskiden MSP'ye giden oyların aynıyla RP'ye yönelmesini önlediği de bir gerçek. Yine de ANAP gerilediği ve ANAP içindeki islamcıların etkinliği azaldığı —ya da azaltıldığı— ölçüde RP'nin oylarının %10 sınırına doğru tırmanması beklenebilir.

TBMM'de grubu bulunan HDP'nin, MDP'nin günahını yüklendiği için zaten yaşama şansı yoktu. Ara seçimler bu partinin ölüm fermanı oldu. Böylece, bir ara "kurtarıcı" edalarıyla burjuvazi tarafından piyasaya sürülen Mehmet Yazar'ın da, tarihin çöplüğünü dahi boylayamayacak kadar çapsız olduğu (bundan birkaç yıl sonra Mehmet Yazar denince kim ne hatırlayacak?) tescil edildi.

Geriye kalanlar arasında Türkeş'in desteklediği MÇP %2,1 oy topladı. 1970'li yıllarda zorbalık ve hile hurda ile oylarını %10 civarına yükselten faşistlerin bu kadar dü-

şük oy almaları şaşırtıcı gelebilir. Aslında normal. Çünkü bugün Cunta'nın Türkiye'ye yerleştirdiği rejim pek çok yanlarıyla MHP'nin de öngördüğü düzene benziyor. Yani faşistlerin partisi mevcut rejimden pek farklı bir alternatif önermiyor. Onun için de bu partinin günümüzdeki varlığının nedeni, günü geldiğinde —MHP gibi— kullanılmak üzere bir avadanlığın el altında bulundurulması, ülkücü faşist hareketin sürekliliğinin sağlanması ve faşizme genç nesiller arasında kadro devşirilmesinin sürdürülmesi. Bu bakımdan MÇP, oy oranı ne olursa olsun —ki sol hareket legal imkânları değerlendirip seçimlerde temsil edilene kadar bu partinin oylarında fazla bir değişiklik olmaması normaldir— demokrasi güçlerinin karşısında bir tehdit ve yeri geldiğinde *tedhiş* unsuru olmaya devam edecektir.

Bunların dışında kalanların ise sözünü etmeye değmez.

Ara seçim sonuçları demokrasi saflarında düş kırıklığı yarattı. Bir tek Ecevitgiller memnun. Öyle ki, sol hezimete uğradı, sağ oyların %70'ini topladı diye sevincinden göbek atan Rauf Tamer, Ergun Göze, Ahmet Kabaklı vb. müptezel gericilerle tam bir rezonansta olmaları dahi kendilerini uyarmıyor.

SHP'lilerdeki düş kırıklığı normal. Çünkü bundan kötüsü olamazdı. Ama şahit oluyoruz, seçimlerde SHP'yi destekleyen kimi solcular da düş kırıklığı içinde. İşte bunu doğru bulmuyoruz.

Seçimlerde seçmenin SHP'ye itibar etmemesi demokrasi mücadelesi açısından elbette bir olumsuzluk. Ama bu noktada önemli olan, bu olumsuzluğa takılıp umutsuzluğa kapılmak değil, bu olumsuzluktan ders çıkararak demokratik hak ve özgürlükler mücadelemize çeki düzen vermektir. Bunun için de ara seçimler sonrasında ortaya çıkan durumu iyi değerlendirmek, geleceğin nelere gebe olduğunu kestirip ona göre davranmak gerekir.

BURJUVAZİNİN "SİYASETTE İSTİKRAR" ARANIŞLARI

Seçimlerin üzerinden daha bir ay geçmeden tekelci burjuvaziden şikâyet ve uyarı sesleri yükselmeye başladı. Özal da kendilerinden birisi. Onun için Özal'ın izlediği 24 Ocak ekonomi politikası onların da politikası. Ne ki bu politika Türkiye ekonomisini bir türlü düze çıkaramıyor. Aksine ekonominin krizini devamlı yeniden üretiyor ve bunalımı yapısallaştırıyor. Bu bunalımdan en çok etkilenenler sıkıştıklarında Özal'a takaza ediyorlar. Ama Özal'ın ekonomi politikasından en az "müstefit" olanların dahi kendi başlarına IMF'den ve Özal'dan bağımsız bir ekonomik alternatif üretmeleri mümkün değil. Olsa olsa pastanın kaymağındaki bölüşümün rötuşdan geçirilmesine yönelik taleplerde bulunabiliyorlar.

Ancak son şikâyetlerin dozu biraz yüksek, içeriği biraz farklı. İstatistiklere göre 1985'de devlet işletmeleri, özel sektör işletmelerine kıyasla çok daha yüksek kârlılık oranıyla çalışmışlar. İtirazların başlıca kaynağı bu. İşi, "madem ki durum böyle, o halde özel sektörden devlet sektörüne kaynak aktarılmıştır" demeye kadar vardıranlar var. Ne yapalım ki Türkiye kapitalizminin kaderi bu. Menderes de "ekonomiyi liberalleştirmek" için işbaşına gelmişti, ama devletçilikte, altı okundan birisi devletçilik olan CHP'yi geçmişti. Aynı kaderden AP ve Süleyman Demirel de yakasını kurtaramamıştı. Şimdi gelmiş geçmiş "liberal" başbakanların en "liberali" de aynı yolun yolcusu. Bunda da şaşacak bir yan yok. Çünkü Türkiye'de ekonomiyi kim daha fazla "liberalleştirmek" istese, o kertede devleti devreye sokmak zorunda. Ayrıca ekonominin canlanması için de devletin olanca etkinliğiyle ekonomiye müdahele etmesi zorunlu. Çünkü özel sektörün Türkiye ekonomisini yürütmeye çapı yetmediği gibi, yeni yetme burjuvazinin aç gözlülüğü ve aşırı tüketim arsızlığı da yatırım için yeni kaynaklar birikmesini önlüyor. Tabii devletin ekonomiye müdahalesi son değerlendirmede kapitalizmin Türkiye'de daha bir yerleşmesine ve özel sektörün yararına oluyor. Ama devlet denince sadece ve sadece ehven şartlarla *kredi* ve *sübvansiyon* anlayan aç gözlü kodamanlar "rabbena hep bana" demekten başkasını bilmedikleri için, kapitalist düzenin bekâsı ve berkitilmesi doğrultusundaki devlet müdahalelerini, bunlardan doğrudan kendi ceplerine bir şeyler girmiyorsa, kendilerinin ihmal edildiğine yorup basıyorlar feryadı.

İş aleminden yükselen son şikâyetler de genelinde bu kapsam içinde görülebilir. Ancak bunun başka bir anlamı da olması gerekir. Çünkü şikâyetlere konu olan istatistikler seçimlerden önce yayınlandı. Şimdi seslerini yükseltenler seçimler öncesinde susmayı yeğlediklerine göre, bu şikâyetleri burjuvaziden Özal'a bir *uyarı* olarak yorumlamak daha yerinde olur.

Önce de belirttiğimiz gibi burjuvazinin siyasetten ilk istediği *istikrar*. Bunun da somut anlamı muhafazakâr bir partinin parlamentoda mutlak çoğunluğa sahip olarak bütün bir seçim dönemi boyunca hükümet etmesi. Mevcut durum görünüşte bu isteğe uyuyor. Ne ki bir erken seçim olmadığı takdirde genel seçimlere sadece iki yıl kaldı. Özal şu ana kadar siyasette burjuvazinin istediği istikrarı sağlamış sayılsa bile ekonomide istikrarı sağlayamadı. Üstelik siyasetteki istikrar da süratle yerini istikrarsızlığa bırakıyor. Bugün TBMM'de ANAP büyük farkla mutlak çoğunluğu elinde tutuyor, ama hemen herkes ANAP meclis grubunun hiç de dayanıklı olmadığı kanaatinde. Demirel'in seçimler sonrasında hızla artan popüleritesinin etkilerinin ANAP meclis grubuna yansıyacağına muhakkak nazarıyla bakılıyor. Gerçekten de muhafazakâr kanatta Özal ve Demirel'in prestij trendleri şu ana kadarki gidişlerini korudukları takdirde, uzunca sayılmayacak bir süre sonunda ANAP meclis grubunda "siyasi istikrar"ı bozabilecek çapta dalgalanmalar meydana gelmesi büyük ihtimaldir. Özal'ın çeşitli manevralarla TBMM'de mutlak çoğunluğu elinde tutmayı becerebileceğini farzetsek bile, bir genel seçimde mutlak çoğunluğu kaybedeceği hemen hemen kesindir. Bunun yanısıra seçimlere kadar ANAP dağılıp gitmediği takdirde —ki böyle bir ihtimal görülmüyor— Demirel'in de TBMM'de mutlak çoğunluğu eline geçirmesi —hemen aynı kesinlikte— mümkün değildir.

"Varsın olsun, nasıl olsa Demirel de Özal da aynı yolun yolcuları değil mi; koalisyon yaparlar, olur biter" formulü burjuvazi için bir çözüm olmaz mı?

Pekâlâ olur. Zaten burjuvazinin pek özendiği "Batı demokrasisi"nde bu gibi durumlarda normali de budur. Ne ki demokratlıktan nasipsiz yerli finans kapital kodamanları dikensiz gül bahçesinde yaşamaya pek meraklıdırlar. Üstelik Demirel-Özal kapışması sonunda SHP'nin aradan fırlayıp birinci parti konumuna yükselmesi, parlamentoda mutlak çoğunluğu eline geçirmesi bile, burjuvazinin pek de hoşlanacağı bir durum değildir.

Bu durumda önümüzdeki dönemde iş âleminde Demirel'le Özal'ın arasını bulma girişimlerinin hız kazanması normaldir. Ancak bu girişimlerden "olumlu" sonuç alınabilmesi tarafların tutumuna bağlıdır. Demirel, kendisi üzerindeki yasağın devamından Özal'ı sorumlu tutmaktadır ve bu yasak kalkmadığı sürece Özal'la konuşmamakta kararlıdır. Özal ise "yasak'tan kendisinin değil Çankaya'nın sorumlu olduğunu ima ederek, hem rakibinin handikabından olabildiği kadar yararlanmanın yoluna bakmakta, hem de bu tür konularda Evren'in söz sahibi olduğunu ikrar etmektedir.

Siyasette tayin edici faktörün kişisel konumlar değil, sınıf çıkarı olduğu bilinir. Bu kuralın Demirel ve partisi için de geçerli olmaması için bir neden yoktur. Kodamanlar ağırlıklı olarak seçim öncesinde Özal'ı desteklemiş olsalar bile, onların da gelişmelerden etkilenmeleri doğaldır. Üstelik Demirel tekelci burjuvazi için hâlâ daha *makbul* bir kişidir; hatta Özal'ın kaybettiği oy desteği Demirel'i daha da makbul kılmaktadır. Ancak Demirel'in bir "kusuru" vardır: Askerlerle uzlaşmaya yanaşmamaktadır. Ne çare ki, Demirel bir ölçüde bu "kusuru" sayesinde hiç beklenmedik şekilde "iade-i itibar" sağlamıştır. Bu yüzden Demirel'i bu "kusuru"nda ısrarlı olmaktan caydırmak iyice zorlaşmıştır. Ama aynı "iade-i itibar" sayesinde kendine güveni artan Demirel'in, zamanın da kendi lehine işleyeceği inancıyla, "nasıl olsa ipleri elimde tutarım" zehabına kapılıp askeriyeye karşı daha "toleran" bir üslup benimsemesi, madalyonun öbür yüzüdür. Kaldı ki Evren ve çevresini Demirel'e karşı *yumuşatmak* eğilimindeki burjuvazinin de önümüzdeki dönemde daha faal bir tutuma girmesi çok muhtemeldir. Finans kapital zümresinin çıkarlarıyla kendi çıkarları hemen hemen iç içe olan ordu üst kademesinin de gelişmelerden etkilenmesi pekala mümkündür.

Tabii bütün bunlar ihtimallerdir. Önümüzdeki perspektifin nasıl somutlanacağını zaman gösterecektir. Burjuvazi için en tercih edilir olanı kuşkusuz Evren-Demirel-Özal sacayağının sağlanabilmesidir.

Böylesi bir gelişme işçileri, çalışan insanları ne ölçüde ilgilendirir; gelişmeler demokratik hak ve özgürlükler mücadelemizi nasıl etkiler?

Demokratik hak ve özgürlükler konusunda Demirel'den fazla bir şey beklenmeyeceği bellidir. Zaten kendisi de her fırsatı düştüğünde —demokratlığına toz kondurmamakta, ama —25 yıldır hiç değişmediğini, eskiden ne idiyse bugün de o olduğunu ısrarla vurgulamaktadır. Bunun somut anlamı, örneğin "anayasanın temel hak ve özgürlükler bölümüne el değdirtmem" ya da "ihtiyaç duyarsam yine Türkeş'le koalisyon yaparım" demektir.

Öyleyse Demirel şöyle veya böyle yapmış bizi ilgilendirmez mi?.

Elbette ilgilendirir ve elbette Demirel'in askerlerle uzlaşmaması, uzlaşmasından çok daha evladır. Ne ki, "uzlaşmak"tan kasıt, ordu üst kademesini sivil yönetime tabi olmaya ikna etmek ise bunun fazla bir anlamı yoktur. Bu kademe sivil hükümetin emrinde olacağına yemin etse bile durumda fazla bir değişiklik olmaz. Çünkü ordu mevcut yapılanmasıyla her zaman iktidarda pay sahibidir ve her an doğrudan müdahalenin potansiyel tehdididir. Silahlı kuvvetlerde geniş kapsamlı köklü reformlar yapılmadıkça "Askeriye Partisi"nin şerrinden kurtulmak imkânsızdır. Ve Demirel'in de böylesine ne niyeti var ne de gücü yeter.

Demirel'in askerlerle uzlaşmaması çalışan kitlelerin lehine ise, bu konudaki gelişmeleri dikkatle izlemek, Demirel'i taviz vermeye zorlama girişimlerinin karşısına çıkmak, Demirel'de böylesi eğilimler görüldüğünde de üzerine gitmek en doğrusudur.

SOSYAL DEMOKRAT HAREKETİN GELECEĞİ

Bir diğer mesele de önümüzdeki perspektifte sosyal demokrat hareketin nasıl bir seyir izleyeceğidir.

DSP'nin ara seçimlerde %8,5 oy oranını tutturması, Ecevit'i %10 barajını aşabilmek açısından bir hayli teşvik edici olmuştur. Ancak milletvekili seçilebilmek için baraj daha yüksektir. Örneğin DSP en yüksek oy oranına %18 ile Zonguldak 2nci bölgede erişmiştir. Ama bu seçim çevresinde baraj %25 olduğu için, seçimler genel seçimler olsaydı ve DSP Türkiye genelinde %10 barajını aşsaydı dahi Zonguldak'ta bile milletvekili çıkaramayacaktı. Kabaca bir hesapla denebilir ki, bir partinin parlamentoya temsilci sokabilmesi için yaklaşık %15, grup kurabilmesi için ise yaklaşık %20 civarında oy alması gerekir. Önümüzdeki bir genel seçimde Ecevit'in partisinin bu oy oranlarına erişmesi, SHP dağılıp gitmediği takdirde —ki DSP de umudunu buna bağlamıştır— imkânsızdır. İktidar değişikliğinin söz konusu olmadığı bu ara seçimlerde oyunu gönlünce kullanan ortalama seçmenin bir genel seçimde "oyum heder olmasın" mantığıyla davranacağı gözönünde tutulursa, DSP'nin bir genel seçimde bugünkü oy oranını dahi tutturamaması büyük ihtimaldir. Tabii DSP'nin nasıl gelişme göstereceği, seçimlerde ne gibi bir sonuç alacağı SHP'deki gelişmelere de bağlıdır.

Kimileri SHP'nin başarısızlığını içindeki hiziplere, kanatlara ve bunlar arasındaki çekişmelere bağlıyorlar. Bir parti içinde devamlı çekişme olması, problemlerin kökenine inilecek yerde devamlı kişiselleştirilmesi elbette zararlıdır. Ama bu konuda abartmalara gitmek ve sosyal demokrat partinin homojen ve disiplinli olmasını istemek de arabayı atların önüne koşmak olur. Her yerde sosyal demokrat partilerin kanatları da vardır, hizipleri de;

ve bunlar arasındaki çekişmeler de. Olmasın denirse o da olur ama Ecevit'in partisi gibi olur. "Yani karizmatik kişi partisi" olur. Bunun da anlamı şudur: Diyelim, Bülent Ecevit şu veya bu nedenle siyasetten çekilmeye —kendisi aynı zamanda şairdir— karar verdi. Ne olur? DSP olayı bir anda biter. Böyle sosyal demokrat parti mi olur? Geçtik, böyle parti mi olur? Buna mukabil diyelim bir Erdal İnönü, veya Aydın Gürkan veyahut yönetimdeki başkaları SHP'den ayrılsalar, hatta mevcut yönetim topyekün istifa etse yine de SHP, SHP olarak kalır. Onun için bir sosyal demokrat partinin nasıl olması gerekiyorsa SHP de öyle olmalıdır. Bir diğer deyişle mevcut hizipli kanatlı yapısını muhafaza etmelidir. Hizipleri, kanatları olabildiğince uyumlaştırmaya çalışmalıdır.

Tabii bu noktada partinin lider kadrosu tayin edici rol oynar. Güçlü ve kişilikli bir yönetim partiyi olabildiğince uyumlaştırıp çalıştırabilir. SHP'nin en büyük eksikliği de budur.

Lider kadro meselesi bugünden yarına çözümlenemeyeceğine göre, SHP'yi gerilemekten kurtaracak olan, demokratik hak ve özgürlükler mücadelesine ciddi bir şekilde asılmaktır.

Sosyalistlerin görevi sosyal demokratlara akıl öğretmek değildir. Zaten istense de bu yapılamaz. Ne ki böyle diye sosyal demokratların eksikliklerine, hatalarına göz yumulacak da değildir. Madem ki sosyal demokrasinin demokrasi saflarında yeri vardır ve madem ki demokratik hak ve özgürlüklerin savunulmasında, bu mücadelenin geliştirilmesinde sosyal demokratların katkısı zorunludur, öyleyse sosyal demokrat hareketin *demokrasi mücadelesi açısından* daha olumlu ve yararlı konumlara çekilmesi için *çaba göstermek* görevimizdir. İşte bütün mesele de burada, yani "akıl vermekte" değil "çaba göstermekte"dir. Bunun da en etkin ve yararlı yolu, demokratik hak ve özgürlükler mücadelesinde sosyal demokratlara *örnek* olmaktır, mücadeledeki etkinlik, kararlılık, fedakârlık ve yaratıcılıkla onları da bu doğrultuya çekip teşvik etmektir.

ÖNÜMÜZDEKİ DÖNEMDE SOSYALİSTLERE DÜŞEN GÖREVLER

12 Eylül darbesinin hemen ertesi günü başlayıp faşizme karşı demokrasi mücadelesinde canını dişine takarak, ceremesine katlanmayı göze alarak başı çekenler, bizler, işçi sınıfı devrimcileri olduk, diğer solcular oldu. Cunta'nın terörü altında yaprak kıpırdamaz ve zorbalık kol gezerken mücadeleyi sürdürmeyi bildik. Dışımızdaki diğer demokrasi güçlerine örnek olabilmek, onları da mücadeleye kazanabilmek için vargücümüzü sarfettik, her imkânı değerlendirdik.

Gün geçtikçe şartlar değişiyor, imkânlar da çeşitleniyor. Faşist yönetim yığınlardan tecrit olduğu oranda demokratik hak ve özgürlükler uğruna mücadelenin ortamı da daha elverişli hale geliyor. Demokrasi mücadelesini daha yığınsallaştırmanın imkânları artıyor. Böylece diğer demokrasi güçlerine, bu kapsam içinde sosyal demokratlara mücadelede öncülük etmenin, onlara örnek olmanın yığınsal boyutları gündeme geliyor.

İşçilerden yükselen talepler karşısında Cunta'yla işbirliği yapmış, sarının sarısı Şevket Yılmaz ve şürekâsı dahi sözde keskin eylemci kesiliyorlar, seyrek de olsa eylem düzenliyorlar, hatta Özal'ı genel grevle tehdit ediyorlar. Türk-İş'in önümüzdeki kongresi böyle bir atmosferde yapılacak. Ve mevcut yönetim değişmese bile bir hayli silkelenecek, belki de kurbanlar verilerek tabanın teskin edilmesine çalışılacak. Ancak işçi sınıfındaki hareketlenmenin bu gibi yollardan bastırılması mümkün olmayacak. Çünkü 6 küsur yıldır birşeyler birikiyor işçilerin saflarında. Türk-İş yönetimi bile işverenleri tekstil iş kolunda greve gitmekle tehdit ediyor. İşçilerdeki hareketlenme Türk-İş kongresinden sonra da kabararak sürecek. İşte demokratik hak ve özgürlükler mücadelemizi yığınsallaştırmak için son derece münbit ve vaadeden bir imkân, bir ortam.

İşçilerdeki hareketlenme doğal ve kaçınılmaz olarak diğer çalışan halk kesimlerine de yansıyacak. Gerçi bu kesimler örgütlenme ve görüşlerini ifade etme haklarından tamamen mahrumlar ama bu hakların da, onlar uğruna kolları sıvamadıkça tümüyle antidemokratik hukuki mevzuatı zorlamadıkça elde edilemeyecekleri daha bir anlaşılıyor. Ve bu konuda da yol göstermek, öncü ve örnek olmak görevi, her zamanki gibi yine bizlere düşüyor.

Mücadelenin yığınsallaştırılması kapsamı içinde legal siyaset imkânlarının değerlendirilmesi de önem taşıyor. Yığınların acil taleplerinin legal siyaset sahnesine taşınması, burada tartışılması ve savunulması hem yığınlardaki mücadele istek ve azmini kamçılar, hem de demokrasi saflarında yer alan diğer siyasetlerin, özellikle de sosyal demokratların durgunluklarını silkeler, buna mukabil işçi ve emekçi düşmalarının daha bir açığa çıkmalarına ve tecrit edilmelerine hizmet eder.

Ara seçimlerde demokrasi saflarının aldığı oylara bakıp bezginliğe ve bedbinliğe kapılmanın hiç gereği yoktur. "Türkiye'de hem iktidarın hem de muhalefetin ilk defa sağda teşekkül ettiği" iddiası koftur, safsatadan ve kaba demagojiden başka birşey değildir. 6 küsur yıldır ülkeyi silindir gibi ezen faşizmin insan malzemesine de büyük zararlar verdiği, pekçok toplumsal yozlaşma örnekleriyle ortadadır. Ağır baskı, yığınların karşı tepkisini doğrudan doğurmaz. Hele kurtuluşun kıvılcımları daha geniş yığınlar tarafından görülemiyorsa, toplumu ezen faşizm, isterse işçi olsun, emekçi olsun insanın kişiliğini de ezer. Elbette bu arada ezilmeden, insanlık onuruna halel getirmeden direnenler de olur. Ve zaten toplum kurtulacaksa bunu, böylelerinin başı çekmelerine borçludur. Ama bu arada, faşizm silindiri altında kişiliği yassılmış insan da, en yumuşak muhalefetlerden bile medet umar, hatta zorbalara karşıymış izlenimini veren kimi görürse "kurtarıcı" diye ona sarılır. Üstelik kamuoyunu oluşturan mihraklar böylelerini "en muteber" kişiler olarak şişiriyorlarsa, onların "kurtarıcı" olmak şansları daha da artar. İşte SHP'nin önce gelişmesini, sonra gerileme-

(Devamı 15. sayfada)

Sivil Demirel Orduyu ve Komutanları Nasıl Aklıyor?

28 Eylül ara seçimlerinin tek galibi Süleyman Demirel *Cumhuriyet* gazetesine verdiği mülakatta (13.10.1986) Türkiye'de askeri müdahalelere ve bu arada 12 Eylül darbesine nasıl baktığını hiç bir tevile yer bırakmayacak şekilde dile getiriyor. Demirel'in bu görüşleri bizim için hiç de şaşırtıcı değil. Ama onun ve şimdiki partisinin bir takım antimilitarist (!) sözlerine demokrasi ve sivilleşme adına bel bağlayan, Demirel'i "liberal" ilan edip, dahası da demokrasi güçleri arasına katan anlayışlar, ya da kendilerini Demirel modasına kaptıranlar için öğretici olsa gerek.

SİLAHLI KUVVETLER
SİYASETE GİRMEK
İSTEMEZMİŞ

Demirel, kendisiyle mülakat yapan Yalçın Doğan'ın "İki defa askeri müdahale yaşadınız. Ve buna rağmen ayakta kalmayı başardınız ve bugün de etkili bir siyasetçi olarak bunu sürdürüyorsunuz. Bundan sonra herhangi bir biçimde sorumlu ve yetkili bir mevkiye gelseniz, askeri müdahaleleri olarak koyarsınız?" şeklindeki soolarak koyarsanız?" şeklindeki sorusunu şöyle yanıtlamaya başlıyor:

"Askeri müdahaleler meselesine açıklık getirmek lazım. Bence askeri müdahale dendiği zaman bu memleketin Silahlı Kuvvetleri, siyasi gücü ya da askeri teşkilatı siyaseti çok seviyormuş, siyasetin içinden çıkmak istemiyormuş, ikide bir memleket idaresini eline almak istiyormuş gibi bir durumda görülmemeli. Bizim silahlı kuvvetlermiz, ordumuz, askerimiz, bir tarihi şuurla ordunun siyasete girmesinin sakıncalarını çok iyi bilir. Silahlı Kuvvetleri siyasete sokmak, Silahlı Kuvvetleri tahripten başka bir şeye yaramaz veya Silahlı Kuvvetleri güçsüz hâle getirmekten başka bir işe yaramaz. Bunu bizim silahlı kuvvetlerimiz çok iyi bilir."

Konuşma konu üzerinde bundan sonra şöyle sürüyor:

"DOĞAN: Buna karşın, sizce neden askeri müdahaleler oluyor?

DEMİREL: Söyleyeyim; Balkan faciasının sebebi budur. Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanmasının sebebi budur. Bu ısdırapların tümü onunla ilgilidir. Silahlı Kuvvetlerimizin şuurunda vardır bu. Fakat bizim yapamadığımız, çok partili demokratik hayattır. Yani biz henüz çok partili demokratik hayatta müesseseleri yerine oturtamadık. Silahlı Kuvvetler de buna dahildir. Çok partili idareyi götüremedik.

DOĞAN: Silahlı Kuvvetlerde size göre bu bilinç varken, nasıl oluyor da müdahale ediliyor?

DEMİREL: Bir kargaşa meydana geliyor. Kargaşanın içinde devletin bütün müesseseleri var. Biz çoğulcu idareyi yürütemedik. Biz daha doğrusu tek parti kafasından çok parti kafasına geçemedik. Ve silahlı Kuvvetler bir siyasi parti değil. Silahlı Kuvvetlerin bütün kademeleri bir toplantıya iştirak ediyor da bir müdahele kararı burada alınıyor değil. Silahlı kuvvetlerin tepe yönetimi bu kararı alıyor genellikle. Tepe yönetimi bunu alırken, 1970'de ve 1980'de olan budur, 1960 korkusuyla alıyor. 1960'da altımızı tutamayız, alttan bir güç geliyor, alttan gelen, alt kademelerden, daha küçük rütbeli subaylardan gelen bir hareket kumanda heyetinin apoletlerini sökmüştür. Onları mahkemelere kadar götürmüştür. İdam sehpasına kadar götürmüştür."

KOMUTANLAR
MÜDAHALEYE MECBUR
KALIRLARMIŞ!

DOĞAN: Siz 12 Mart ve 12 Eylül müdahaleleri de onun için üst kademelerden geldi diyorsunuz...

DEMİREL: Tabii, alt kademe korkusu getirmiştir 27 Mayıs. Onun için 'geldi'den ziyade, faktörleri izaha çalışıyorum. 27 Mayıs olduktan sonra 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü yadırgamak mümkün değil. Çünkü 27 Mayıs bir örnek ortaya koymuştur. Bu örneğin takip edilmesi kadar normal birşey —ama takip edilmesi anlamında saymıyorum— ve nihayet silahlı kuvvetlerimizin yetişme tarzında bir miktar halaskârlık vardır. 'Aman memleket batıyor, uçurumun kenarına geldi, bizden başka kurtaracak yok, kurtaralım', hevesi vardır. Bu hevesleri de sivil kadrolar tahrik ederler Türkiye'de. Askeri müdahaleleri de sadece ordunun üst kademesinde olan bir hadise olarak almak yanlıştır. Bunları Türkiye'nin rejimi yerine oturtamamasının bir neticesi saymak lazımdır. Yapılan müdahaleler bana değil ki, rejime ve devlete, ben devletin bir müessesesiyim zaten, biz seçimle gelmiş iktidarlardık, zorla gelmiş oturmuş iktidarlar değidik ki... Zaten bu iktidarlar rejime ve devlete değil de iktidara olmuş olsaydı, ben hayatta olmazdım. Ve nitekim 12 Eylül'ün benim iktidarıma, benim hükümetime söylediği birşey yoktur. Partime söylediği vardır da iktidarıma söylediği birşey yoktur. Hükümet başkanı olarak bana söylediği tek kelime yoktur. Çünkü biz yapılabilecek herşeyi yapmak için çırpındık. Bize bulduğu bir kusur da yoktur."

Yukarıda dile getirilen sözlerin hepsinin tek anlamı vardır, 12 Mart ve 12 Eylül darbelerini aklamak.

Sivilleşme, sivilleştirme iddiasındaki Demirel'in darbecileri mazur göstermek için getirmeye çalıştığı argümanlar şunlardır:

1 — Silahlı Kuvvetler siyaset içinde olmak istemezler,

2 — Yapılan askeri müdahaleleri "Türkiye'nin rejimini yerine oturtamamasının bir neticesi saymak" gerekir.

3 — 12 Mart ve 12 Eylül müdahaleleri ordunun tepe yönetimince yapılmıştır, bunun da nedeni ordunun alt kademelerinden gelen baskılardır, silahlı kuvvetler komutanlarının "altımızı tutamayız" korkusudur.

4 — Ayrıca silahlı kuvvetlerde halaskârlık (kurtarıcılık) duyguları vardır, yaptıkları müdahaleleri "memleketi uçurumun kenarından, batmaktan kurtaralım" gibi bir halisane amaçla yaparlar.

5 — Kaldı ki, bu duyguların tahrik

edilmesinde sivil kadroların önemli bir payı vardır.

6—Zaten 12 Eylül müdahalesi bana karşı yapılmamıştır, rejime karşı yapılmıştır. 12 Eylül darbecileri partimi suçlamışlar ama beni ve hükümetimi suçlamamışlardır. Nitekim o zamanlar hükümet olarak yapılabilecek herşeyi yapmak için çırpındığımızı da silahlı kuvvetlerin üst kademeleri (12 Eylül'ü yapanlar) çok iyi bilmektedirler.

Sonuç: Asıl kabahat Türkiye'nin çok partili rejimi oturtamamasındadır.

FAİLİ BELLİ OLMAYAN FİİL

Dikkat edilirse Demirel müdahaleler nedeniyle kimseyi suçlamamaktadır. Sanki öznesi belli olmayan bir durum vardır ortada. "Türkiye çok partili rejimi oturtamamıştır" derken fiil (müdahaleler) bellidir, ama fail (özne) belli değildir. Kendisi seçimle işbaşına gelmiş olmakla övünürken bile seçimsiz (silah zoruyla) kendi kendilerini işbaşına getirenleri suçlamaktan kaçınmaktadır. Bununla da kalmayıp, o Silahlı Kuvvetlerin siyaset dışı kalmak konusundaki şuurlarından söz etmekte, 12 Mart ve 12 Eylül müdahalelerini yapan komutanları ise "27 Mayıs'daki gibi emir-kumanda zinciri dışında gelişecek ve hiyerarşiyi altüst edecek bir darbeyi önlemek için darbe yapmaya mecbur kaldılar" mantığıyla adeta savunmaktadır. Bütün bunlara bir de halisane halaskârlık amaçları cilası çekerek ve bu heveslerin de sivil kadrolar tarafından kışkırtıldığını söyleyerek darbeciler adına yaptığı savunmayı tamamlamaktadır.

Ordunun siyaset dışı kalmak istediği ise demagojik bir yakıştırmadır. Demirel'den silahlı kuvvetlere sunulmuş bir çiçektir. Zira Yeniçeri ordusunun mirasını devralmış ordu daima siyasetin içinde olmuştur. Ordunun siyaset içinde olduğu dönemler sadece Balkan Harbi'yle ya da Birinci Dünya Savaşı ile sınırlı değildir. Cumhuriyet de bu temeller üzerine kurulmuştur. Ordu Demirel'in başbakan ya da ana muhalefet partisi başkanı olduğu dönemlerde de daima siyasetin içinde olmuştur. Başta Milli Güvenlik Kurulu denilen organın kendisi, siyaset üzerinde askerlerin vesayetini ve devletin en tepesinde, hayati konularda hükümetin de üstünde asker-sivil işbirliğini teşkil etmiştir. Bunun dışında yapılan hemen tüm askeri tatbikatlarda üst rütbeli komutanların çektikleri nutuklar, ya da genel kurmay başkanlarının yayınladıkları bayram, seyran mesajları ya da olur olmaz verdikleri demeçler, ordunun üst kademesinin siyasete müdahalesidir. Şayet Demirel bunları siyaset saymıyorsa, ki saymamaktadır, ordunun "bu kadarcık" siyaset yapmasına yarın da razı olacak demektir. Esasen Demirel'in siyaset zihniyeti de budur: Seçimle gelmiş hükümetler gerek MGK gibi resmi organlar vasıtasıyla, gerekse diğer yollardan kapalı kapılar ardında orduyla ve ordunun siyaset eğilimleriyle anlaşarak, işbirliği halinde yönetime ortak olmalıdırlar.

Demirel de —sık sık söylediği gibi— 12 Eylül öncesinde ordunun siyasi taleplerini tatmin etmek için elinden geleni yapmıştır, Demirel'in o zamanlar komutanlara dediği gibi "Ne istediniz de yapmadık" anlayışı, dilinden eksik etmediği "milli irade"nin üzerindeki asker kılıcını benimsemesinin kanıtıdır. İşte böyle bir rejim, Demirel'e göre, "askerlerin siyasete karışmadıkları" bir rejimdir. Demirel için askerin siyasete karışması askeri darbe demektir. Demirel böyle bir müdahaleye karşıdır. Burası doğru, ama bu kadarı ordunun siyaset dışında kalması anlamına gelmediği gibi, Demirel'in başbakan olarak orduyla yaptığı işbirliği, komutanların siyasi taleplerine karşı verdiği tavizler de sivil rejim anlamına hiç mi hiç gelmemektedir. Bu denli siyasetin içinde olan bir kurumun da, zaman zaman seçimle gelmiş politikacıları yedeğe çıkararak bilfiil idareyi eline alması ve siyasetin başına geçmesi doğaldır.

Öte yandan, Demirel'in askeri yönetime el koymasından yana olmasa bile, kendi hükümetinin muhatap olduğu her iki müdahaleyi de çeşitli bahanelerle mazur gösterme çabasındadır. 27 Mayıs gibi hiyerarşinin gözetilmeyeceği bir müdahale korkusu, Demirel'e göre, üstelik de halisane amaçlarla ve sivil kadroların kışkırtmasıyla, 12 Eylül'e neden olmuşsa, Demirel mantığıyla burda da kuşkusuz ki vatanperver amaçlar aramak gerekir. Madem ki emir-kumanda dışında 27 Mayıs oldu, astlar üstlerin apoletlerini söktü, şu halde böyle büyük bir felâketin tekrarlanmaması için komutanlar harekete geçmişlerdir, bu nedenle 12 Mart'ı ve 12 Eylül'ü yadırgamak mümkün değilidir.

Demirel'in söylediği aynen budur. Yadırganmayan bir olay ise *olağan* sayılan bir olaydır. Bu olağanlığın da nedeni "Türkiye'nin çok partili demokratik rejimi oturtamamış olması"dır.

Konuya böyle bakınca, ortada darbe suçu ve dolayısıyla darbe suçlusu kalmamaktadır. Darbeler, "istenmeyen" fakat buna rağmen "kaçınılmaz olan", zorunlu kalınan fenomenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Esasen Kenan Evren'in ve darbeci arkadaşlarının da dediği budur. Onlar da darbe ve iktidar hevesli olmadıklarını, memleketi batmaktan kurtarmak için müdahaleye mecbur kaldıklarını söylemişlerdir. Kurtarıcı (halaskâr) olarak meydana fırlamışlardır. Ama silah zoruyla geçirttikleri anayasayla, kendilerini fiili cumhurbaşkanı ve fiili cumhurbaşkanlığı konseyi üyeleri olarak dayatmışlardır. Dahası da kendilerinin emrinden çıkmayacak üç parti kurdurmuşlar, kurulan diğer partileri vetolamışlar —ya da BTP örneğindeki gibi kapatmışlar— böylece süngülerin gölgesinde göstermelik seçimlere gitmişlerdir. Birinci tercihleri olan parti sandıktan çıkmamış olsa bile onu hiç de aratmayacak bir ANAP'la işlerini bugüne değin sürdürmüşlerdir. Silahlı kuvvetlerin ve üst kademelerinin iktidar olma, iktidarda kalma diye bir heves taşıyıp taşımadıkları "liberal" ve "sivil" Demirel'in Silahlı Kuvvetlere methiyeler düzen dilinin düzenbazlığında değil, bizzat altı yıllık olayların dilinde aranmalıdır.

Silahlı kuvvetlerin siyaset hevesli olmadıkları yolunda iddialarda bulunan Demirel, bunu kanıtlamak için ileri sürdüğü gerekçelerde bizzat kendi sözleri içinde açıkça çelişkiye düşmektedir.

SİLAHLI SİYASET PARTİSİ

Demirel Silahlı Kuvvetler bir parti değildir, tüm kademeleriyle oturup toplanıp, müdahale kararı almamaktadır dedikten sonra, komutanların alt kademelerden çekinerek, onların baskısından ürke-

rek, "altımızı tutamayız"diye korkarak müdahale yaptıklarını söylemektedir. Eh, bu nasıl siyaset dışı silahlı kuvvetlerdir ki, aşağıdan yukarıya doğru darbe talepleri gelmektedir ve bu talepler o kadar baskılı olmaktadır ki, hiç müdahale yapmak istemeyen(!) omuzu kalabalıklar da müdahaleye "mecbur" kalmaktadırlar.

Şayet böyle bir durum varitse, bu demektir ki, silahlı kuvvetler oturup bir darbe yapma kararı almak için toplanmadan da görüş birliği ve tesanüd içinde ve komutanlarının izinde yekvücut bir halde darbelere girişmektedir.Taban ve gövde darbe istemekte, üst kademe darbe istemekte, mesele sadece —M. Ali Birand'ın da kitabında belgelediği gibi— zamanlamaya kalmaktadır. Kenan Evren ve şürekası darbeyi en uygun zamanda yapmanın şartlarını hazırlamakta, zamanı gelince darbeyi yönetmekte, yönetime el koyduktan sonra da anayasalarını, yasalarını, yasaklarını kendilerini siyasal iktidarda tutacak formüllerle donatmaktadırlar.

Silahlı kuvvetler parti değildirler, ama, tekelci sermaye egemenliğinin en istikrarlı siyasal kurumudurlar ve Türk kapitalizminin başı derde girdiğinde onun imdadına yetişerek geniş kitlelerin ekonomik demokratik ve siyasal haklarının çanına ot tıkamakta benzersizdirler. Silahlı kuvvetler siyasal parti değildirler ama gene de aynı egemenlerin çıkarları doğrultusunda azılı komünizm düşmanlığının şampiyonudurlar. Silahlı kuvvetler parti değildirler ama Demirel ve gibilerinin onlarla uzlaşarak iktidar etmelerine bile zaman zaman tahammül edemeyip Demirel'i bile açığa çıkartacak kadar sağcıdırlar ve diktatörlük heveslisidirler. Bu nitelikleriyle silahlı kuvvetler partili siyasetin yerine kendi siyasetlerini ikame eden, dolayısıyla silahlı siyaseti adet edinmiş olan, siyasi otoritesini elindeki silahtan alan bir siyasi kuruluş olarak kendilerini partilerin de üzerinde gören bir parti gibidir.

Ve demokrasiye karşı, rejime karşı, seçmen oyuna karşı işlenen ve tekrarlanan bunca suça rağmen, şayet müdahalelere muhatap olan hükümetlerin başbakanı dahi bunları suç gibi görmezse, binbir dereden su getirerek komutanları mazur gibi gösterirse, askeri darbeleri "Türkiye'de çok partili idareyi götüremedik" gibi bir sözle bir "mevhum" özneye bağlarsa, hiç şüphesi olmasın ki, sadece iki kez müdahaleye muhatap olmakla kalmaz, yarın kendisi iktidara gelirse bir üçüncü kez müdahaleye maruz kalmasının icazetini vermiş olur.

Demirel, 12 Eylül darbesinin gelişinde, bu darbenin zemininin hazırlanmasında en büyük payı olan politikacılardan birisidir, hatta birincisidir. 1970'ler öncesinden başlayarak faşist milliyetçi hareketi himaye edip geliştiren, daha sonra da onu koalisyon kabinesine alan ve 12 Eylül darbecilerinin başlıca bahanesi olan "anarşi-terör" meselesinde faşist milliyetçi hareket terörünün baş koruyucusu ve teşvikçisi olan Demirel, gayet pişkin bir şekilde ve gene özneyi "mevhum" bırakarak darbe öncesi ortam için "bir kargaşa meydana geliyor. Kargaşanın içinde devletin bütün müesseseleri var" diyebilmektedir. Kargaşa nasıl meydana geliyor? Kimler meydana getiriyor o kargaşayı? Bu soruları yanıtlamak Demirel'in işine gelmiyor. Yukarıda da değindiğimiz gibi 12 Eylül terörü bahane ettiyse, terörün baş suçlusu kimdi? Faşist komandolar resmi kamplarda silahlı eğitim görürlerken Demirel'den güç ve destek almıyorlar mıydı? Faşist çeteler kan ve ölüm saçarken Demirel MC'nin başı değil miydi? Sosyal demokrat hükümet zamanında bu hükümetin devrilmesini ortamın gerginleştirilmesinde bulan ve MHP teröristlerine desteği artıran ana muhalefet başkanı Demirel değil miydi? Aynı sosyal demokrat hükümete ikide bir Şili'deki 11 Eylül 1973 Pinochet darbesini ve Halk Birliği hükümetinin sonunu hatırlatarak tehditler savuracak kadar şirazeden çıkan Demirel'in elbette 12 Eylül 1980 Kenan Evren darbesinden ve onun elebaşılarından fazla şikayet etmeye hakkı olamaz.

Olamaz, ama aynı Demirel kendisini kimilerine demokrasi havarisi olarak gösterebilmeyi gene de başarabilir. Bunu yaparken de demokratik nitelikli hiç bir angajmana, hiçbir taahhüde girmez. Buna rağmen sivilleşme şampiyonu kesilebilir.

Ve daha da önemlisi, siyaset ve silahlı kuvvetler ilişkisine bakışının hiç de değişmediğini, hem de sol eğilimli bir günlük gazeteye verdiği demeçte açıkça ortaya koyar. Buna rağmen demokrasi ve sivillik şampiyonluğuna devam eder.

YANITSIZ KALAN SORU

Sözkonusu mülakatta, dikkat edilirse, Demirel, Yalçın Doğan'ın asıl sorusunu yanıtlamamıştır. Bu konuda bir sürü laf etmiş, ama can alıcı soruya yanıt getirmekten ısrarla kaçmıştır.

Yalçın Doğan, konuya girerken, Demirel'e, "siz herhangi bir şekilde sorumlu ve yetkili bir mevkie gelirseniz, askeri müdahaleleri önlemek için önünüze neyi hedef olarak koyarsınız?" diye sormuştur, fakat Demirel laf kalabalığına getirerek bu soruyu yanıtlamamıştır. "Asker zaten müdahalede bulunmak, siyaset yapmak istemez, müdahalede bulunduğu zaman da mecburen yapar" diye tekerleyerek soruyu laf kalabalığına getirmiştir.

Mülakatının sonunda DYP'nin ilk genel seçimde tek başına iktidar olacağını, ANAP'ın ise barajı bile aşamayacağını söyleyen, yani bir-iki yıla kadar iktidara hazırlanan Demirel, hiç kimsenin şüphesi olmasın ki, gene askerlerle, generallerle el ele, kol kola memleketi idare edecektir.

Oysa aynı soruyu Avrupa'da ya da Latin Amerika'da bırakınız sosyal demokratı, sağ demokrat bir politikacıya bile sorarsanız alacağınız yanıt bellidir: "Önce darbecilerden hesap soracak; onları yargılayarak işe başlayacağım. Bunu yaparken orduda geniş bir temizlik yapacağım ve her türlü darbe hevesine karşı sürekli ısrarlı bir mücadele yürüteceğim, bu gibi unsurlar her zaman ve hangi kademede çıksa, onları ordudan derhal temizleyeceğim" Fazla uzağa gitmeye gerek yok, sağcı Karamanlis 1974'de başbakan seçilince orduda temizlik yapmış, darbecileri yargılayarak mahkûm etmiştir. Tekrar edelim bu gereği yerine getirmek için solcu ya da sosyal demokrat, hatta merkezci bile olmaya gerek yoktur, sağ demokrat olmak bile yeterlidir. Ama Demirel Türkiye'yi iyi tanımakta ve yarın başbakan olduğunda orduya bu yapısıyla ihtiyaç duyacağını bildiği için onu okşamaktadır.

"Dünyadaki Tüm Gerçekçi Güçler Derhal Harekete Geçmelidir"

Ekim ayı içerisinde İzlanda'nın başkenti Reykjavik'te gerçekleşen Gorbaçov - Reagan görüşmesine, Sovyetler, karadeniz-havada konumlandırılmış stratejik saldırı silahlarının önümüzdeki 5 yılda yüzde elli azaltılması; ABD ve Sovyetlerin tüm Avrupa'daki orta menzilli füzelerinin yok edilmesi (Fransa ve İngiltere'dekiler hariç tutuluyordu); bin km.'ye kadar menzili olan füzelerin sayısının dondurulması; Anti-Balistik Füzeler Anlaşması'nın (ABM) gelecek on yıl boyunca yürürlükte kalması; SDI projesinin yalnızca laboratuvar araştırmalarıyla sınırlandırılması; nükleer silahlarla ilgili denemelerin durdurulması için kapsamlı görüşmelere başlanması önerileriyle geldi. ABD tarafının eli boş geldiği Zirve sonrasında düzenlenen basın toplantısında Gorbaçov'un yaptığı konuşmanın geniş bir özetini sunuyoruz.

"Bayanlar, baylar, yoldaşlar, iyi akşamlar,

Bu basın toplantısına tüm katılanları selamlarım. Sanıyorum, ABD başkanı Bay Reagan'la görüşmemiz biteli bir saat kadar oluyor. Konunun gereği, görüşme öngördüğümüzden biraz daha uzun sürdü. O nedenle, saat 18'de yapılacağı açıklanan basın toplantısına zamanında gelemediğim için sizden özür dilerim.

Biliyorsunuz, Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyetler Birliği'nin üst düzeyde temsilcileri arasında yapılan bu görüşmeler SSCB yönetiminin girişimiyle gerçekleşti. Fakat elbette, Bay Reagan görüşmeyi kabul etmeseydi buluşmamız mümkün olmayacaktı. Dolayısıyla buluşmayı ortak girişimimiz olarak görüyorum. Görüşme şimdi sona erdi. Bazan denir ki, insan birisinin gözünün içine çok bakarsa, artık yüzün tümünü tanıyamaz. Daha şimdi görüşmeden ayrıldım; özellikle son aşaması ateşli tartışmalarla geçti.

Gene de ilk buluşmamızdan bu yana ne olduğunu irdelemeye çalışacağım. Bunu yaparken de sadece kendi izlenimlerimi anlatmayacağım. Yine de, bence bu, bir ilk izlenim, ilk değerlendirme ve irdeleme olacak. Buluşmanın tümüyle değerlendirmesi ise ileride yapılacak.

Büyük bir buluşmayı geride bıraktık. Çok geniş, yoğun ve içiçe tartışmalara konu olan sorunları anlattığımda, siz de bunu farkedeceksiniz. Görüşmelerdeki hava dostça idi. Çeşitli sorunlarla ilgili görüşlerimizi serbestçe ve diyebilirim sınırsızca dile getirme olanağı bulduk. Bu sayede dünya politikasında, ikili ilişkilerde ve özellikle tüm dünya kamuoyunun dikkatinin yoğunlaştığı acil konularda varılan birçok büyük sorunu daha derinden algılayabildik. Bunlar savaş ve barış, nükleer silahlanma yarışının sona erdirilmesi ve bu tema çerçevesinde yakıcı sorunlar idi.

Ancak buluşmayı, tartışmaların içeriğini, tarafların önerilerini ve ortaya çıkan sonucu değerlendirmeye geçmeden önce size neden böyle bir buluşma girişiminde bulunduğumuzu açıklamak istiyorum. Bildiğiniz gibi, şimdiye kadar böyle bir açıklama olanağı olmadı. Ben basını, dünya basınını düzenli izlerim. Buluşma konusunda karara vardığımız şu günlerde, bu kararın açıklanmasının ne denli yaygın bir yankı bulduğunu hissettim.

Gerek SBKP MK Genel Sekreteri, gerekse ABD Başkanı muhatap alınarak çok şey söylendi: Acaba acele mi ettiler? Gerçekten gerekli miydi? Kim kimi oyuna getirdi? vb... Biliyorsunuz, ABD Başkanına acilen buluşmayı önermemizin ve ABD Başkanı Bay Reagan'ın bunu kabul etmesinin temelinde yatan konu çok ama çok önemli.

Şimdi Cenevre görüşmesine dönmek istiyorum. O zaman biraraya gelmemiz önemli bir diyalog, önemli bir buluşmaydı. Şimdi üzerinden bir süre geçtikten sonra da, bu buluşmayı yine öyle değerlendiriyoruz. Hatırlayacağınız gibi, o zaman SSCB ve ABD'nin barışın korunmasındaki özel sorumluluğunu saptamış ve bir atom savaşının hiçbir zaman başlatılmaması gerektiğini, böyle bir savaşın galibi olmayacağını açıklamıştık. Bu, son derece önemli bir tespittir. Gene hiçbir tarafın askeri üstünlük sağlamaya çalışmayacağını ilan etmiştik. Bu da sorunu tarafların algılayışı açısından önemli bir tespittir.

Cenevre'den bu yana bir yıla yakın bir zaman geçti. Biz, Sovyet yönetiminin Cenevre'de üzerine aldığı yükümlülüklere sadık kaldığı görüşündeyiz.

Cenevre'den dönünce Moratoryumumuzu uzattık. Bu moratoryum 1 Ocak 1986'ya kadardı. 15 Ocak'ta önemli bir açıklama ile yüzyılın sonuna dek tüm atom silahlarını yok etme programının gerekçelerini ilan ettik. Moratoryuma tekrar değinecek olursam, 14 aydır deney alanımızda sessizliğin hüküm sürdüğünü söylemek isterim. Bu da bizim Cenevre'de varılan anlaşmaya bağlılığımızın ve dünyanın kaderi karşısında duyduğumuz sorumluluğun kanıtıdır. Eğer bu süre içinde Nevada'da patlamaların sürdüğü ve bugün de hâlâ sürmekte olduğu gözönüne alınırsa, hiç de kolay alınabilir kararlar değildi bunlar.

Bu yılın Temmuz ayında Varşova Paktı'na üye ülkeler Avrupa'da konvansiyonel silahların ve silahlı kuvvetlerin büyük ölçüde azaltılması konusunda etraflı bir program sundu. Bu da Amerika Birleşik Devletleri ve müttefiki Avrupalıların dile getirdikleri endişeleri dikkate alan önemli bir adımdır. Burada Batı Avrupa devletlerini kastediyorum.

Çernobil trajedisinden dersler çıkardık. IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı)'nın Viyana'da olağanüstü bir toplantı düzenlemesinin gereğini ortaya koyduk. Bunlar gerçekleşti ve bildiğiniz gibi çok anlamlı sonuçlara ulaşıldı. Şimdi atom enerjisi alanında güvenlik gibi önemli bir konuda birçok sorunları çözme olanağı veren uluslararası bir aygıta sahibiz. Başka bir deyişle

—ki sanıyorum politikamızı değerlendirirken abartmıyorum, çünkü niyetlerden değil, gerçeklerden söz ediyorum— bu süre zarfında nükleer çağda yeni bir düşünüşü ortaya çıkarmak için herşeyi yaptık.

Yeni düşüncenin ilk tohumlarının filiz vermekte olduğunu, bundan duyduğumuz hoşnutluğu dile getirmek isterim. Özellikle Stockholm'daki başarı bunun bir ifadesi oldu.

Şimdi Reykjavik'deki buluşma için neden girişimde bulunduğumuza geliyorum. Uluslararası durumda büyük bir dönüşüm olacağı yolunda hepimizde Cenevre sonrası, Bay Reagan'la buluşmamızdan uyanan umutlar —ihtiyatla belirtmek isterim— ilk hızını kaybetti. Sanıyorum bu sebepsiz değil.

Özellikle de Cenevre'deki Sovyet-Amerikan görüşmelerinde. Bu görüşmeler boyunca Washington çok şey söyledi, hatta belki de gereğinden çok şey. Dün de Başkan Reagan'a söylediğim gibi silahlanma yarışını durdurabilmek ve nükleer silahların azaltılmasına başlayabilmek için 50 ila 100 seçenek ortaya sürüldü. Bu bile orada verimli bir tartışmanın yapılıp yapılmadığı konusunda kafalarda bir soru işareti bırakıyor. Bence biz sırdaş diyebileceğimiz insanlarız. Bir, iki hadi diyelim üç seçenek olsa, bu bile birşeydir. Demektir ki, tartışmanın sınırları çekilmiştir, arayış belli yönlerde yoğunlaşmıştır. Bu arayış da sonuçta somut sözleşme ve öneriler getirebilecektir. Cenevre'de dünya politikasının ana forumunda bunların hiçbiri olmuyor. Dahası, dolaysız olarak söylüyorum; görüşmeler son zamanlarda boş devirde dönüyor, pratikte bir çıkmaza girildi. Silahlanma yarışı durmadı. Açıkça görüyoruz ki, yeni bir sınıra vardık. Bunun ötesinde silahlanma yarışının hem de siyasi ve askeri açıdan kimsenin öngöremeyeceği sonuçlara yol açacak yeni bir tırmanışı kaçınılmaz. Başta değindiğim girişimlerimiz dünya kamuoyunda şimdiden canlı bir yankı buldu. Buna karşılık ABD yönetimince benzeri bir anlayışla karşılanmadı. Durum olsa olsa daha kötüleşti. Dünyadaki huzursuzluk artmaya devam etti.

Dünyamızın tüm kıtalarını temsil eden tanıklar olarak sizlere, dünya genelde için için kaynıyor desem, sanırım hiç de abartmış olmam. Dünya kaynıyor ve dünya tüm ülkelerin yöneticilerinden, ilk başta da büyük ülkelerden, özellikle SSCB ve ABD'den tehlikeyi körükleyecek ve önceden kestirilemeyecek sonuçlara yol açacak eğilimlere dur deme yolunda siyasi istek ve kararlılık bekliyor. Olayların bu gidişatını durdurabilmek, önüne set çekmek için birşeyler olmalı.

Şu sonuca vardık ki, yeni bir ivme gerekli. Yeni süreçler, yeni bir yaklaşım için, özellikle Cenevre görüşmelerinde güçlü bir ivme gerekli.

Bizce böylesi ivmeler ancak SSCB ve ABD'nin önde gelen temsilcilerinin buluşması düzeyinde gerçekleşebilir. İşte bu nedenle Başkan Reagan'ın 25 Temmuz tarihli mektubunu yanıtlarken ona derhal buluşma önermeye karar verdim. Ona durumun, işleri bir-iki gün kenara bırakarak, acilen görüşmeyi gerektirdiğini söyledim ve acil bir yanıt vermesini rica ettim. Bu mektup Şevardnadze yoldaş tarafından Başkan'a verildi. Böylece, nasıl adlandırılırsa adlandırılsın bu olağanüstü önemde buluşmaya gelindi. Çok şeyin bu buluşmaya bağlı olduğundan yola çıktık. Sadece atılan bu adıma verdiğimiz önem ve bizi harekete geçmeye iten nedenler bile böyle düşünmemize yetti.

Elbette bu toplantıya eli boş gelmedik. Önemli önerilerle dolu bir paket getirdik. Eğer bunlar kabul edilseydi, gerçekten kısa bir zamanda, diyebilirim silahsızlanma ve atom silahlarının sınırlandırılması mücadelesinin tüm alanlarında nükleer savaş tehlikesini gerçek anlamda ortadan kaldırabilecek ve dünyayı atom silahlarından arındırmanın yolunu açabileceklerdi.

Başkan'a, Reykjavik'de bakanlarımıza, diğer sorumlu kurumlarımıza üç anlaşma taslağı hazırlama konusunda bağlayıcı görevler vermemiz ve bu anlaşmaları sonra benim Amerika'ya yapacağım ziyarette imzalamamız önerisinde bulundum. Bunların ilki stratejik silahlarla ilgili. Bu silahları yüzde elli veya daha fazla azaltmayı ve bu en yıkıcı silahları tamamen ortadan kaldırmayı hedeflemeyi önerdik. Dünya kamuoyunu bir süre avutacak bazı rötuşlardan ziyade esaslı bir indirim yolunda gerçekten önemli adımların beklendiğinden hareket ettik. Öyle bir noktaya geldik ki, artık tüm dünyanın, bu arada SSCB ve ABD halklar'nın çıkarları açısından cesur ve sorumlu bir tavır gerekiyor. Elbette bu belgenin hazırlanmasıyla ilgili olarak görevlendirilecek Sovyet ve Amerikan delegasyonları stratejik silahların tarihi olarak belirlenmiş yapılarında indirimde bulunurken, dürüstçe ve iyi niyetle dengeyi sağlayacaktı.

Kastedilen daha SALT II üzerinde çalışırken kabul edilen üç konudur. Bu konularda şimdiden yerleşmiş görüş ve düşünceler var. Sonra sorunu Başkan'la tartışmaya başladık. Ancak cevabın uygun olmadığını hissettik. Başkan ve beraberindekilerin getirdiği öneriler hiç uygun değildi. Burada gene Cenevre görüşmelerinde rol oynayan herşey dile getirildi, tüm düzeyler, alt düzeyler, bir sürü aritmetik. Amaç varılmış olan anlaşmayı bulandırmak, yok etmekti.

Bunların hepsini dinledik ve kendi önerimizi şöyle belirledik: İki tarafta da belli bir stratejik saldırı silahları potansiyeli var. Stratejik kara destekli füzeler, denizaltılardaki ve bombardıman uçaklarındaki stratejik füzeler, stratejik nükleer silah taşıyan hava kuvvetleri. Bugün bunların sayısı Sovyetler Birliği ve Amerika'da aynı.

Gelin bunu yüzde elli düşürelim. Kara destekli füzelerin, bu arada ABD'nin endişe duyduğu ağır füzelerin de sayısını indirelim. Denizaltılardaki balistik füzeleri, yine stratejik hava kuvvetlerini yüzde elli azaltalım. Amerikan delegasyonu bunu kabul etti. Böylece bir anlaşmaya vardık. Bu öneriyi getirirken ciddi tavizlerde bulunmuştuk.

Hatırlarsanız, Öneriyi Cenrevre'de ele alırken, bir diğerinin topraklarına erişebilecek silahların yüzde elli indirimi meselesini gündeme getirmiştik. Bu silahlar stratejik olarak niteleniyordu. Şimdi ise orta menzilli füzeler ve ileri konumlandırılmış araçlar sorununu bu gündemden çıkardık. Yani en yakıcı sorunda çok büyük bir taviz verdik. İlki bu.

İkincisi: Orta menzilli füzelerle il-

gili bir anlaşmanın hazırlanması için görev verilmesi önerisinde bulunduk. Başkan'a, şimdiye kadar tartışılmış tüm önerileri, tüm ara varyasyonları, süreli çözümleri vs. bir kenara bırakmayı ve Avrupa'daki Amerikan ve Sovyet orta menzilli füzelerinin tamamen yokedilmesi yolundaki Amerikan önerisine dönmeyi önerdim. Amerikan tarafına böylesi bir anlaşma gereğini ve önerimizi götürürken, zaten daha önce Cenevre'de karşı tarafa o sıralar mevcut dengeyi, Fransa ve Büyük Britanya'nın stratejik potansiyelini bırakma önerisinde bulunmuştuk. Sadece bunun artırılmamasını, güçlendirilmemesini dilemiştik. Amerikan tarafına uymadı bu. Şimdiki görüşmede Fransız ve İngiliz füzelerini tamamen gündemden kaldırmaya ve onları ele almamaya karar verdik. İster kendi başlarına bir güç olarak kalsınlar, isterse daha güçlendirilsinler ve yetkinleştirilsinler. Halbuki gayet rahat anlarsınız ki, bu çok büyük bir potansiyeldir ve daha da güçlenecektir. Üstelik NATO'nun nükleer potansiyelinin organik bir parçası olarak tüm planlarda, tüm operasyonların planlanmasında dikkate alınıyorlar. Bunu biliyoruz. Burada bulunanların yüzde 99'una bunun böyle olduğunu söylememe gerek olmadığı kanısındayım. Eğer yüzde bir buna kani değilse, o da derhal bu eksiklikten kurtulmalıdır. Biz onları söktük. Bu sefer Asya konusunda endişe duyuldu. Güzel, peki o zaman hemen Asya'da görüşmelere başlayalım, endişelerin temeline inelim ve bir çözüm bulalım. Varşova Paktı'nda bin km'ye kadar menzili olan füzeler bulunduğundan endişe edildi. Bu endişeyi dikkate alan bir öneride bulunduk: Bu füzelerin sayısını şimdi donduralım ve onların ne olacağı üzerine görüşelim. Buna hazırız.

Bana öyle geliyor ki, Amerikalılar bile bu teklifi bizden beklemiyordu. Yeniden tartışıldı. Görüldü ki, bu da kötü, Amerikan tarafına uymadı. Bize yeniden geçici varyasyonlar önerdiler: Avrupa'daki Amerikan füzeleriyle, Asya'daki Sovyet füzeleri, hiç olmazsa bunların bir kısmı, belirli bir dengede kalsınlar. Ayrıca bunun üzerine bir sürü şey söylendi. ABD Başkanının dikkatini şuna çektik: Bay Başkan, önermiş olduğunuz kendi icadınız Sıfır Çözümü, şimdi kolaylık olsun diye biz size önerdiğimizde nasıl kabul etmiyorsunuz, anlamıyoruz?

Önerimiz bu endişeyi dikkate alıyordu. Sonunda tartışma bugüne kadar sürdü. Sıkı bir tartışma oldu. Son bir adım attık. Şu çözüme de razı olduğumuzu açıkladık: Avrupa'daki Amerikan ve Sovyet orta menzilli füzelerini yokedelim, 1000 km'ye kadar menzili olan füzelerin sayısını donduralım ve bunlar üzerine görüşelim. Asya'da biz orta menzilli 100 nükleer başlık bulunduralım, ABD de aynı sayıda nükleer başlığı kendi toprakları üzerinde bulundursun. Böyle bir anlaşmayı imzalama konusunda birleştik. Kanımca bu herkese, Sovyetler Birliği'ne de uygun düşer. Bunun da büyük bir taviz olmasına ve bizim için kararın hiç de kolay olmamasına rağmen.

Stratejik saldırı silahlarının önemli ölçüde indirimine, orta menzilli füzelerin nükleer potansiyelinin ortadan kaldırılmasına hazır olduğumuzu gözönünde tutarak sorunu şöyle getirdik: Madem atom silahlarını yok etmenin somut aşamasına geçiyoruz, taraflar şu iki sorunu tamamen açıklığa kavuşturmalı.

Birincisi, denetim sorunu. Şimdi bu aşamaya geçtiğimize göre üç katlı bir denetimden yanayız. Öyle bir denetim ki, her iki tarafa da kendisini dezavantaja sokacak, geride bırakacak hiç bir şeyin olamayacağı konusunda tam bir güven versin. Denetimin her türünden yanayız ve bu konuda bir anlaşmaya varmaya hazırız. Bu sorun gündemden çıkarıldı.

İkinci sorun: Madem ki atom silahlarının, stratejik potansiyelin ve orta menzilli füzelerin pratikte imhasını ele alıyoruz, iki taraf da bu dönem boyunca bir diğerinin askeri üstünlük kurmak ve böylece dayatma hakkına kavuşmak için çaba göstermeyeceği konusunda bir güvenceye sahip olmalıdır. Bence bu siyasi ve askeri açıdan tamamen haklı ve meşru bir yaklaşımdır.

Böyle bir durumda, gerçek, köklü bir indirim aşamasına geçtiğimize ve on yıl içinde SSCB ve ABD nükleer potansiyellerini bertaraf edeceklerine göre, silahlanma yarışını dizginleyen mekanizmaları, özellikle ABM gibi bir mekanizmayı sarsmamak, tersine pekiştirmek gerekir. Önerilerimiz şuna indirgendi: İki taraf da önümüzdeki on yıl içinde süresiz ABM Anlaşmasını bozma hakkını kullanmamayı yükümlensin, Anlaşmayı pekiştirelim. Bu on yıl nükleer potansiyelde indirimin gerçekleşeceği on yıllık süredir zaten. Doğru, mantıki ve ciddi bir yaklaşım. İki tarafın da çıkarına uyuyor. Aynı zamanda önerimizle bu on yıl içinde ABM Anlaşmasının tüm taleplerinin titizlikle yerine getirilmesini, uzay silahlarının geliştirme ve denenmesinin yasak olmasını ve sadece laboratuvar deneylerine izin verilmesini vurguladık. Bununla ne kastediyorduk? Amerikan yönetiminin, Başkanın SDI'dan vazgeçmeme tavrını biliyoruz. Olabilir ki, laboratuvar deneylerinin sürmesi konusundaki onayımız, Başkana araştırmaları bitirme ve SDI'nin ne olduğunu, onunla ne yapılabileceğini görme olanağı verir. Her ne kadar neyin sözkonusu olduğu birçokları ve bizce çoktandır açıksa da. İşte burada dünya politikası, silahlanma yarışının sona erdirilmesi ve nükleer silahların yasaklanması konusundaki iki görüş çarpıştı. Başkan sonuna kadar Amerika'nın SDI ile ilgili herşeyi sadece laboratuvarda değil, dışarda da, uzay da dahil, araştırma ve deneme hakkı olduğu noktasında direndi.

Bunu kim kabul edecekti? Bir deli mi? Deliler genellikle bakım altında tutuldukları yerlerde bulunur. Her halükârda onları devletlerin rotasını çizen, yöneten kişiler arasında bulamam.

Bitirmeye yakın büyük tarihi kararların eşiğinde bulunuyorduk. Şimdiye değin sözkonusu olan hep sınırlamaydı. ABM Anlaşmasını, SALT I, SALT II Anlaşmalarını yaptık. Ancak Amerikan yönetimi, şimdi kavradık ki, SDI ile teknolojik üstünlük kurmaya çalıştığı için, varmış bulunduğumuz anlaşmaları da bozacak derecede ileri gitti. Bunların bir imzası kalmıştı. Sadece anlaşmaları hazırlamak ve gerçekleştirmek için görev verilmesi

gerekiyordu. Washington'da bunlar imzalanabilirdi. Fakat ABD yönetimi bunları akamete uğrattı. Başkana tarihi fırsatı kaçırmamamız gerektiğini, tutumlarımızın hiç bir zaman bu kadar yakınlaşmamış olduğunu söyledim. Ayrılırken Başkan bana hayal kırıklığına uğradığını ve benim buraya geldiğimden, yani başından beri bir şey imzalamayı düşünmemiş olduğumu söyledi.

Gerçekten silahların denetimi, silahlanma yarışının sona erdirilmesi, atom silahlarının imhası gibi yakıcı sorunlarda elle tutulur sonuçlara varılmalı, büyük değişiklikler olmalı, büyük adımlar atılmalı. Mektuplarımda da yazdım, görüştüğümüzde de söyledim: Bay Başkan, Washington'daki buluşmamızın başarısızlıkla sonuçlanmasına izin veremeyiz. Bu yüzden derhal görüşmemizi istedim. Üzerinde anlaşabileceğimiz yeterince yapıcı konu var.

O nedenle hemen buluşmayı istemiştim. Yapıcı biçimde ileri sürebileceğimiz, anlaşabileceğimiz ve Washington'daki buluşmaya ciddi öneriler ve çözümlerle gelebileceğimiz yeterince şey var. Washington'daki buluşmanın başarısızlığa uğramasını bir an bile düşünemiyorum. Sovyetler Birliği'nde ABD'deki, bütün dünyadaki insanlar böyle bir durumda ne düşünür? Dünyanın kaderini büyük ölçüde elinde tutan iki büyük devletin başında ne biçim politikacılar var. Buluşuyorlar, mektup yazıyorlar, üçüncü defa biraraya geldiler ve anlaşamıyorlar. Diyebilirim ki, bu önceden kestirilemeyecek şeylere yol açabilecek skandal bir sonuç olur. Buna kesinlikle izin veremeyiz. Sadece ülkemde değil, tüm dünyada hayal kırıklığına yol açar. Washington'daki buluşmanın asıl amacı sonuçlara ulaşmaktır.

Burada İzlanda'da, Reykjavik'de bir iş görme toplantısı yapma girişiminde bulunduk. Niyetimiz herşeyi amaca uygun biçimde irdelemek, birbirimizi dikkatle dinlemek ve ortak noktaları bulmaya çalışmaktı. Ülkelerimizin, müttefiklerimizin, tüm ülkelerin halklarının çıkarlarına uygun ortak bir yol bulmaktı. Ama Amerikalılar buna rağmen bu buluşmaya boş ellerle geldiler. Gene de düşünüyorum olan herşey —ki anlaşmalara varıldı, sadece bunlara biçim vermek başarılamadı, çünkü bu sorunlara ve önerilere bir bütün olarak baktık, bu şekilde öne sürdük, neden böyle yaptığımızı anlayacağınızı düşünüyorum— atom silahlarının indirimi üzerine böylesi büyük anlaşmalara varırken katettiğimiz yol bile büyük bir deneyimdi, burada İzlanda'da, Reykjavik'teki büyük kazancımızdı. Bence hem ABD Başkanı, hem de biz buluşmamızda sonuç olarak ortaya çıkan durumu bir kez daha düşünmek zorundayız. Bir kez daha geri dönmeli ve bizi ayıranı aşmayı denemeliyiz. Çoğu noktada anlaşmaya vardık, epey yol katettik. Herhalde Başkan daha Kongreye, siyasi çevrelere ve Amerikan kamuoyuna danışmak durumunda. Amerika bir kere daha düşünsün. Biz açıkladığımız önerilerimizi geri çekmeden bekleyeceğiz. Temelde bu önerilerle hiçbir şeyi kararlaştırmadık. İlki bu.

İkincisi: Görüşüme göre, dünyadaki tüm gerçekçi güçler şimdi harekete geçmelidir. Bugün hepimizin elinde, sosyalist, kapitalist dünyada olalım, kalkınmakta olan ülkelerde olalım bir defaya mahsus bir fırsat var. Nihayet silahlanma yarışını durdurmaya başlama, atom silahlarını yasaklama, imha etme ve nükleer tehdidi insanlığın üzerinden kaldırma fırsatı. Bu bağlamda Başkana derhal biraraya gelmeyi, Reykjavik'teki buluşmanın hemen ardından tüm ekiple görüşme masasına oturmayı ve nükleer denemelerin yasaklanması üzerine konuşmayı önerdik. Bu görüşmelerin herhangi bir anında, belki de ön planda hem sınır konması sorununu, nükleer patlamaların gücü konusunu hem de nükleer denemelerin yıllık sayısı konusunu, 1974 1976 arası görüşmelerin kaderini tartışabileceğimiz ve nükleer denemelerin tamamen ve nihai olarak yasaklanmasını öngören bir anlaşmanın hazırlanmasına kadar giden bir süreç olmasını önerdik.

Bu sorunlara da bir çözüm bulmamız gerekir diyorum. Zira sözkonusu sorunda da herşey mantıki. Bu arada Amerikan tarafına şunu da dedik: Sizden moratoryum istemiyoruz, bu sizin sorununuz.

Ancak biraraya gelip, nükleer denemelerin tamamen ve nihai olarak yasaklanması üzerine bir anlaşma için etraflı görüşmeler yapmak istiyoruz. Aynı zamanda sizin sözettiğiniz sorunları da tartışırız denetim sorunu, sınırlar, nükleer denemelerin sayısı, 1974 ve 1976 sözleşmeleri. Bunların hepsini tartışabiliriz. Bir yaklaşma oldu. Ama ABM Anlaşması üzerinde kesin ayrılık doğunca, tartışmalar ve tüm çabalar sonuç vermeyince toplantımızı kestik. Sanıyorum, Amerikalılar ve biz herşeyi bir kere daha düşünmeliyiz ve dünya kamuoyu da tüm ülkelerin insanlarını endişelendiren en önemli sorunla ilgili, barış ve savaş, nükleer tehdit sorunu ile ilgili dünyada ortaya çıkan durum üzerine kafa yormalı.

ARA SEÇİMLERDEN SONRA DURUM

(8. sayfadan devam)

sini, Demirel'in ise hamle yapmasını bu görüş açısından değerlendirmek yerinde olur.Hiç akıldan çıkarmayalım ki insanlarımız ezildikleri, gerçekten kendilerinden olan, kendi çıkarlarını aydınlatan kıvılcımlar çoğalıp meşaleleşmedikleri sürece, sahte peygamberlerin arkasından "kurtarıcı" diye gitmeye devam edeceklerdir.

Gerçeği böyle, yani nasılsa öyle tespit etmek mücadelemizin sağlıklı bir şekilde geliştirilmesi için zorunludur. Tablo böyle karanlık bir manzara çiziyor diye karamsarlığa kapılmanın, "başka çıkış yolları" aramanın hiç faydası yoktur. İşçi sınıfının ister faşizme karşı olsun, ister kapitalizme karşı, mücadelede metodu tektir: *Yığınları mücadeleye kazanmak, varılacak hedefe yığınlarla varmak, yığınların kendi işlerini kendilerinin görmelerine yardımcı olmak, onlara öncülük etmek.*

Faşizmin yığınların kişiliklerinde yarattığı tahribat ciddi boyutlardadır ama, onlardaki, mevcut durumlarından bir an önce kurtulma arzusu, son derece önemli bir mücadele potansiyeli yaratmaktadır. Bize düşen bu potansiyele olabildiğince erişmektir; onu var gücümüzle hareketlendirmektir; bu potansiyelin mücadele alanlarına boşalması için gereken çalışmalara hız vermektir. ■

Samora Machel Öldü

Mozambik devlet başkanı Samora Machel 19 Ekim günü uçağının düşmesi sonucu öldü. Machel, Zambia'nın kuzeyinde, Afrika'nın güneyindeki ülkelerin yöneticileriyle bir toplantıya katıldıktan sonra Mozambik'in başkenti Maputo'ya hareket etmişti.

Machel'in uçağının düşmesi Afrika'nın güneyindeki ülkeler ve ANC tarafından ırkçı Güney Afrika rejimi ve onunla işbirliği yapan Mozambikli karşı-devrimcilerin sabotajı olarak nitelenirken, Zambia devlet başkanı Kenneth Kaunda "suçsuz olduğunu kanıtlayana dek olaydan Güney Afrika'yı sorumlu tuttuğunu" açıkladı. Machel'in ölümü üzerine Johannesburg ve diğer Güney Afrika şehirleriyle Zimbabwe'de büyük gösteriler yapıldı.

Machel'in bulunduğu ve Sovyet mürettabat yönetimindeki uçak Güney Afrika toprakları üzerinde düştüğünden, uçağın düşme nedenlerine ışık tutacak bilgileri içeren "karakutu"yu isteyen Sovyetler Birliği'nin bu talebi ırkçı rejim tarafından geri çevrildi. Sovyetler Birliği kutunun, iadesi halinde Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü uzmanlarının önünde deşifre edileceğini açıkladı. Uçaktan sağ kurtulanlar arasında bulunan Sovyet pilotu ile Machel'in bir koruma görevlisi uçağın ateş edilerek düşürüldüğünü ifade ettiler.

53 yaşında ölen Samora Machel, 1960'ların başında Mozambik'te ulusal kurtuluş hareketinin örgütlenmesinde önemli görevler yüklenmiş ve Mozambik Kurtuluş Örgütü FRELIMO'nun kurucuları arasında yeralmıştı. FRELIMO öncülüğünde Mozambik halkının Portekiz'e karşı verdiği mücadele 1974'te zafere ulaştı ve Mozambik Haziran 1975'te bağımsızlığını ilan etti. Bu zafer kıtada sömürgeciliğe ve ırkçılığa karşı verilen mücadeleye güç kattı. Mozambik'i, Zimbabwe'nin zaferi ve ANC'nin ırkçı rejime karşı daha da güçlenmesi izledi.

Mozambik sürekli ırkçı Pretoria rejiminin askeri-ekonomik tehdidiyle karşı karşıya oldu. Bu sırada 1984 yılında Machel, ırkçı rejimle bir anlaşma imzaladıysa da gerek kıtanın diğer ülkelerinden yükselen protestolar, gerekse de böyle bir anlaşmanın mümkün olmadığını hayatın kısa sürede göstermesiyle Machel, yeniden ANC ile olan ilişkilerini güçlendirmeye yönelmişti. Ve özellikle son aylarda ırkçı Pretoria rejiminin Mozambik'i sık sık tehdit ettiği biliniyor.

Machel'in ölümü üzerine bir açıklama yapan FRELİMO partisi politbürosu, Somora Machel'i "ulusun babası ve Mozambik Halk Cumhuriyeti'nin kurucusu" olarak niteledi. Bu korkunç olay karşısında Mozambik halkının derin bir üzüntü içinde olduğunu vurgulayan açıklama, halkın bu zor anlarda metin olması gerektiğini, düşmanlarını altetmek üzere acı ve üzüntüyü yeni ve daha büyük bir enerjiye dönüştürmesi gerektiğini belirtti.

Afrika'nın güneyindeki ülkelerin geçtiğimiz Temmuz ayında yapılan Gelişme Koordinasyon Konferansı'nın verilerine göre, ırkçı Pretoria rejiminin 1980-85 yılları arasında kıtanın güneyindeki ülkelere verdiği doğrudan savaş zararı 1.610 milyon dolardır. Bu zararın çok büyük bir kısmı ise Angola ile Mozambik'e aittir.

Yine bu iki ülke kıtanın güneyinde en işlek limanlara sahip olduklarından dolayı, sürekli olarak ırkçı rejimin saldırısına uğramaktadır. Ayrıca sürekli hava akınları Mozambik'in başta tahıl ve çimento olmak üzere ihraç malları üretimini engellemekte, ayrıca ülke içi tüketime yönelik tarım ve sanayi ürünlerinin de ciddi biçimde düşmesine yol açmaktadır. Liman, demiryolu ve ulaşım vasıtalarının sürekli bombalanması; değerli taşlar, fildişi başta olmak üzere doğal zenginlik kaynaklarının ırkçı rejimin beslediği çetelerce kaçakçılık ağı içinde eritilmesi ve hepsinden de önce, Pretoria'nın saldırılarına karşı sürekli büyüyen orduyu besleme zorunluluğu, 13,5 milyon nüfuslu genç Mozambik devletini ağır kayıplarla karşı karşıya bırakıyor. Buna özellikle 1984 yılında yaşandığı üzere kuraklığın getirdiği ağır sorunlar da eklenmelidir.

Machel'in cenazesi 28 Ekim günü çok sayıda devlet ve hükümet temsilcisinin katıldığı büyük bir törenle gömüldü. Törene Sovyetler Birliği adına başbakan birinci yardımcısı ve SBKP Politbüro üyesi Haydar Aliyev, ANC başkanı Oliver Tambo, Güney Afrika KP genel başkanı Joe Slovo, FKÖ lideri Yaser Arafat, ABD'li din ve siyaset adamı Jasse Jackson katıldı. Törende konuşan FRELIMO partisi Politbüro üyesi Marcelino dos Santos gelişmiş, refah içinde bir ülke, sosyalist Mozambik'i kurmaya kararlı olduklarını vurguladı. ■

kitle YAZIŞMA ADRESİ: Postfach 10 16 34, 41 Duisburg 1 — F. Almanya, Fiyatı: 50 T.L.